

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

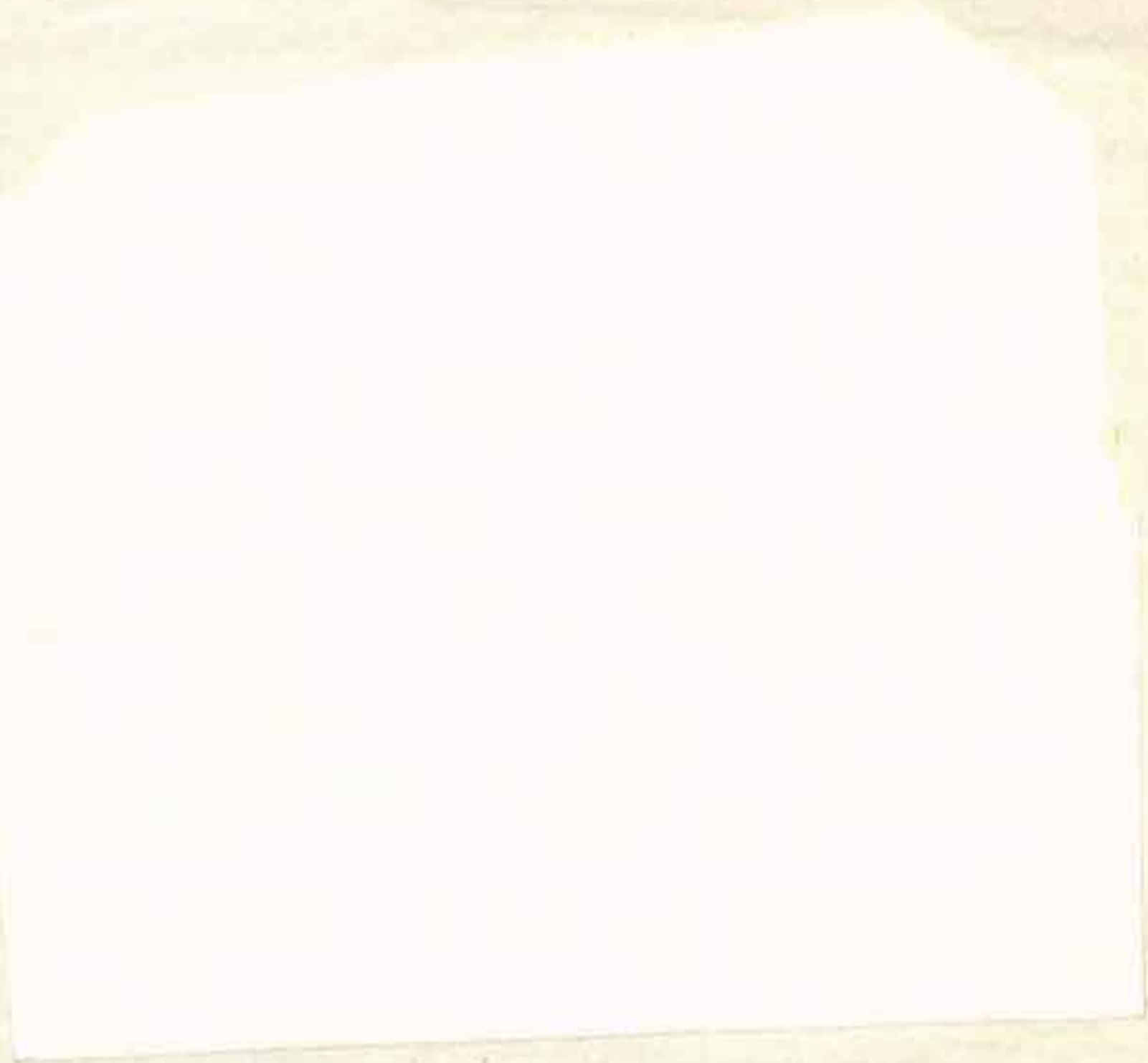
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

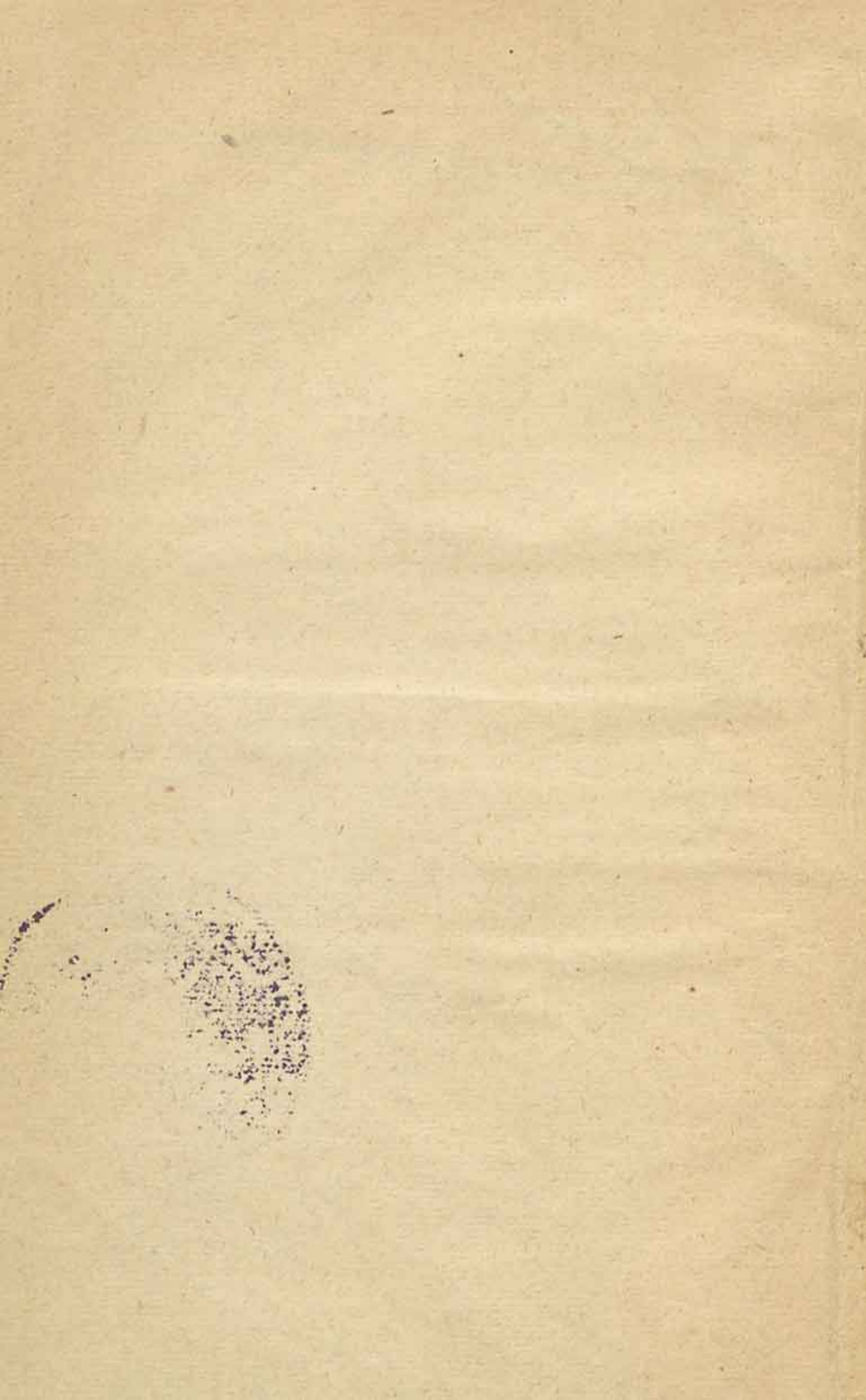
Adapt — remix, transform, and build upon the material

2080

1434

~~1434~~

ԳԱՂՏՆԻՔ
ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՄ

ԼՈՒՍԱՏՈՒ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՅ ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԱՅ

ՀԵՂԻՆԱԿ Յ. ԱՐՇԱԽԻՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՄՈՒԷԼ Դ. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆՆԵՐ

—
1873

2080

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԱԶԵՆԻ ՏԻԿՆՈՂ

ԼՈՒԹՅԵԱՆ

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ՄՕՐԻՄՈՅ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԼՈՅ Ի 1861 ԻՊՐՈՒՍԱ

ԱՐՁԱՆ ԱՆՄՈՌԱՅ

ՈՐԴԻԱԿԱՆ ՍԻՐՈՅ

Նաղելաչուք 'ի հասակիդ սիրավառ
Հի՛մ, ո՛ւր, աւա՛ղ, դու ըշտապաւ սըլացար
Մինչ որդիքդ Քեւ հրճուանօք խայտային,
Յանամահիցը՞ն թըռանէիր 'ի կաճառ :

Այդչափի կանուխ յո՞ երթայիր ընդ աշխարհ
Բարձեալ ընդ հետս չորից դասերց կեանս
հործիլ ,
Եւ դիմ սրտիս անհուն « վախ » երն առ քոյդ
մահ ,
Ո՞ւր ո՞ւր դնացեր 'ի բաց 'ի մէջ 'ի հանդ չիլ :

Յ'ստուերս ծառոյն դերեզմանաց Ոլիմպեան ,
Թէ ամիտիին ածիւնք մարմնոցդ վաղամեռ ,
Անյուշութեանն յայն սխրալի օթեւան ,
Ի յիշատակ դա'յս Քեդ ձօնեմ մահարձան :

ԱՌ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՍ

ԱՅՍ փոքրիկ մատեանը , սիրելի՛ երիտա-
սարդներ , հարկաւ ոչ թէ երջանիկ մարդոց հա-
մար , այլ յատկապէս ձեզ համար գրուած է ; որ
կերպով մը երջանիկ չէք եւ երջանիկ ըլլալու
պէտքն ունիք : Երջանկութիւնը միայն փառօք ,
մեծութեամբ , հարստութեամբ եւ գեղեցկու-
թեամբ ձեռք չըբերուիր , այլ նաեւ այն գեղե-
ցիկ առաքինութիւններով , որոնք ընտանիքներու
մէջ կը ծլին , կը զարդանան , կ'արմատանան եւ
կ'արդիւնաւորին : Բայց մեր ընտանիքներն խար-
խուլ են եւ վերանորոգումի պէտք ունին : Նոքա
ձեզմո'վ յարութիւն պիտի առնուն եւ երջանկու-
թեան դրախտ պիտի դառնան եթէ զխանար դա-
նոնք նորոգել :

Այս կէտը ձեզի զգացընելու համա՛ր է , որ
երկրորդ անգամ ահա այս գիրքն 'ի լոյս ըն-
ծայելով՝ պատիւ կը համարիմ հրաւիրել ա-
մէն անոնք որ առաջին տպագրութենէն ստացած
չէին . թո՛ղ փութան մէյմէկ հատ այս երկրորդ
տպագրութենէն առնուլ եւ կարդալ ամենայն
ուշագրութեամբ :

Քաղցր է ինձ յուսալ , որ եթէ այս գիրքը
բոլորովին անկատար չեղաւ ալ նէ , ընտանեաց
եւ երիտասարդաց համար ապարդիւն չըպիտի
ըլլայ :

Բայց թէ որ իմ աշխատասիրութիւնս ներ-
կային մէջ զգալի արդիւք մը չունենալու ալ ըլ-
լայ , ապագային համար յուսակտուր չեմ ըլլար .
քանզի վաղուան համար բարի մարդ եւ օգտա-

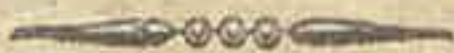
կար քաղաքացի ըլլալու պատրաստուած պատանկու թիւնն այսօր երիտասարդութենէն աւելի՛ վառ եւ սրամիտ արթնութեամբ կը դիտէ ու կը տեսնայ ամեն բան :

Գիրքը՝ սերմանացան մըն է . անիկայ ժողովրդեան արտին մէջ կը ցանէ գաղափարաց եւ կարծեաց սերմունքը , որուն լիուլի արդիւնքը՝ ապագայն պիտի հնձէ . իմ հաւատքս ալ այն է . երիտասարդաց կրթութեան եւ ընտանիքներու վերանորոգման նուիրեալ գիրք մը մեծ կամ փոքր բարիք մը յառաջ պիտի բերէ ընկերութեան մէջ, եւ ասիկայ միայն անհուն վարձատրութիւն մը կը համարիմ ինձ :

Իմ վարձքս լիուլի՛ ընդունած պիտի սեպեմ եթէ լսելու ըլլամ որ , մոլութեանց խաւար ընթացքին մէջ խարխափող երիտասարդ մը ՆՏՁԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԵԱՅ մէջ տեսաւ լոյս մը եւ հետամուտ եղաւ այն ուրախալի ճամբուն , զոր սէրն եւ առաքինութիւնը կը պարզեն մահկանացւոց առջեւը :

Իմ վարձքս մանաւանդ այն ատեն ընդունած պիտի ըլլամ , եթէ ընտանեաց հայր մը տեսնեմ , որ սիրոյ վառարանին շուրջը բողորած դաւակներուն սորվեցնէ եւ յիշեցնէ՝ երիտասարդութեան բարեկամները , այսինքն այն ամէն բան , ամէն առաքինութիւն , որոնք միայն ճշմարիտ երջանկութեան կը տանին զմարդ : Այս՝ պիտի ըլլայ իմ միակ վարձքս :

Ո՛ղջ լեր , երի՛տասարդութիւն , գեղեցիկ ապագայ կը բարեմաղթեմ Քեզ :

ԳԱՐՆԱՆ

ԳԻՇԵՐՆԵՐ

Ա.

ԾԱՆԻՐ ԶԲԵՉ

Մարդու աամենէն աղնիւ ուսուծը
անտարակոյս իւր անձին ծանօթ լի-
նելն է . քանզի այս ծանօթութիւնն
է որ զմարդ կը մօտեցնէ Աստուծոյ,
որ զնա իւր պատկերին նման ըրաւ .
Այս խորին ուսման մէջ է , որ մարդս
իւր ոչնչութիւնը կը տեսնէ . հողին
անոր իւր դոյութիւնը զգալ կուտայ ,
զէպ երկինք կը տանի :

ԳՐԻՅԼԵՈՆ

ԱՐԵՎԿԸ իւր ճառագայթարձակ լու-
սով երկրէ կը հեռանայ , մութը կը սքօնէ
երկրիս տեսարանները , և մարդն դիչեր-
ուան լռիեսակ ժամերուն մէջ , գործու-
նեայ կենաց գրադումներէն հրաժարած կը
փութայ կը դիմէ իւր հանգստարանը : Այս
պահուս ոչ քաղաքին շիտթ աղմուկները ,
ոչ թշնամեաց և ատելեաց ցոյցերը և ոչ ու-

բիշ դասն և վշտայի գործողութիւնք ալ
չեն պատկերներ զմարդ : Մարմինը դարձար-
ման մէջ է և հոգին հակամէտ հանդատեան :

Երբ մարմինն այսպէս գիշերուան խա-
ւարտչին քողոյն ներքե խաղաղութիւն և
հանդարտութիւն կը փնտռէ, անդէն Միայր
և Երեւակայութիւն սրարշաւ կը թռին այն
իրերու կամ եղելութեանց վրայ, որ իւրա-
քանչիւրին դբաղմանց նիւթ եղած են :

Արդարեւ մարդս առաւել մարմնոց հան-
դբատեան մէջ է, որ տրամադիր կ'ըլլայ իւր
գործերուն վրայ մտածելու և իւր յիշողու-
թեան մէջ շտեմարանեալ ուրախ կամ տըր-
տում յիշատակաց վրայ դատումն և քննու-
թիւն ընելու : Եւ այս քննութեան մէջ է որ
երբ խղճահար սիրտ մը տեսնէ թէ, կատա-
րած է այնպիսի գործ մը, որ ուրիշներուն
օգտակար ըլլալով իւր աշխարհի ալ պատիւ կը
բերէր, այն ատեն անպատում ուրախու-
թեամբ մը կը լեցուի և այն ատեն հոգեկան
հանգիստ մը կը վայելէ : Նոյնպէս այս անա-
շառ քննութեան մէջ է, որ մարդս երբ կը
գիտէ որ ուրիշին սիրտը ճակելու և իւր
անուան յախտեան կեղծ բերող յուր գոր-
ծի մը մէջ գանձում է, այն ատեն անոր
կակծուի յիշատակէն սրտաթուեղձ կը դըր-
ջայ, կ'ապաշաւէ իւր դատասարանի գոր-
ծոյն համար և ուխտագիր կ'ըլլայ առտի-
նութեան ճամբէն քայլելու, կ'աշխատի իւր

նմանեաց բարձրութեան, կ'օգնէ անոնց
 կարօտութեանց և այսպիսի բարեգործական
 ձեռնարկութեամբք խղճի խայթէն ազա-
 տիլ կը ջանայ. բանդի անաչառ դատարար
 մ'է Խիղճն, որ միշտ կը յանդիմանէ զմեզ
 մեր անուղղայ վարուց համար և այն ատեն
 միայն հանդիստ կուտայ մեզ երբ առաքինի
 ապրինք :

Ահաւասիկ երջանիկ սնունդն, որ իւր կեան-
 քը այսքննադատական եղանակաւ կը վարէ,
 որ հեռեւող է մարդկային պարտեաց և օրի-
 նաց, և որ կը ճանչէ ինքզինքը, կը ճանչէ
 իւր բնութիւնը, իւր պակասութիւնները
 և յանցանքները, և հեռեւոր կը քայլէ
 արդարութեան ճամբէն : Ահաւասիկ նաեւ
 այն թշուառ արարածն, որ օրինաց և պար-
 տեաց դրժելով ի գործս մոլութեանց կը
 դառածանի. կը մտնայ ինքզինքը, առաքի-
 նութիւնը, արարիչն և յախտե՛նականու-
 թիւնը, և միշտ կը խառնի ճշմարիտ մարդ-
 կութեան շաղէն, որ արդարութեան շա-
 լիղն է :

ԾԱՆԻՐ ԶՔԵԶ ըսաւ նա, որ անցելոյն մէջ
 իւր շնորհաձիր իմաստութեամբն հաշակեալ
 էր : Սողոմոնն արդարեւ անգուգական իմաս-
 տասէր մ'էր նախնի դարուց մէջ, թէև ին-
 քն թագաւորական փառաց և վայելից բարձ-
 րացած՝ այն ամենայն վայելք սահմը իւր
 սիրտն ապականելոյ ճառայեցին և զեղխու-

Թիւնք իւր մասաւոր ճեպաւ թիւնք նաեւս
 ցուցին . բայց և այնպէս ունեցաւ այնպիսի
 ժամանակ մ'ալ , որ նոր ինքդիներին գալով
 ճանեցաւ իւր բնու թիւնք , իւր տկարու
 թիւններն և իւր յիմարաւ թիւնները և ահա
 կը գրէ Ժողովոյի այն մեքանաղձաւ տողերն ,
 որ կարեն արժանացնել զինքն իմաստուն
 անուան և հռչակի :

ԾԱՆԻՐ ԶՔԵԶ . . . այս նրբ խնայ խրատն ,
 որ Սողոմոնի ժամանակն ասոյին մինչև մեր
 ժամանակն և կաւ հասաւ , արժան է անջինջ
 քանդակել մեր սրտերու սախաակին վրայ
 իւր լայնխնամաւ նշանակաւ թեամբ :

Թագէս՝ հետ թեան այս երևելի խնամաւ
 անքն ալ գրէ թէ՛ ամէն խօսքի մէջ այս խրա
 տը կը յեղեցիւր , և այս թանկագին խրա
 տըն իւր բարոյական վարդապետու թեան
 հինն ըրած էր :

Եւ արդարև պէտք է որ այս բարձր սկզբ
 բու՛նքն որ կ'ուսուցանէ մարդուս իւր ան
 ձին տէրն ըլլալ , պէտք է որ ամէն խրատ
 ներէ յարդելի և ամէն խօսքերէ նախադաս
 և անմտաց բռնուի , քանի որ անձի ճանա
 չու մե է , որ զմարդ առ Սուսուած կը մօտե
 ցրնէ . այս ծանօթու թիւնք , որոյ խորու
 թեան մէջ մահկանացու արարածն իւր ոչրն
 չու թիւնք կը նշմարէ և մայժառաղ այն յոյ
 սերով հետաճուտ կ'ըլլայ առաքինու թեամբ
 վայելիլու . յաւիտեանեկան տպագայն :

Այսպէս երբ ամէն գիշեր իւր նը ջարաներ
կը փութայ, այն ամէն ժամ երբ կը դադար
րի մարմնաւոր հոգերէ և աշխատու թիւն
ներէ, և ազատ մտածութեամբ մը հոգւոյն
խորը կը թափանցէ. այն ատեն խիղճը, իւր
այս ներքին անաչառ դատաւորը կ'արթննայ
որ ամենեին կեղծիք չվերցնէր և բարոյա
կան անտեսանելի ատեն մը կը բացուի սրբ
տին մէջ. ախ, խղճահար մարդոց համար
խիստ մեծ և գերազոյն ատեն մը:

Ահա այս միջոցին պէտք է որ ինքզինքիս
հարցունեմ թէ՛ արդեօք ես իմ գործողու
թեանցս մէջ մէկու մը սիրտը վշատցուցի՞,
արդեօք ծանր յանցանքով մը պակասաւոր
գտնուեցայ, արդեօք արդարու թեան դէմ
գործ մը գործեցի՞, արդեօք իրաւանց և
պարտուց մէջ զանցառու գտնուեցայ, ար
դեօք անպատիւ գործով մը անունս արա
տեցի՞, կամ ուրիշին կեղտ մը բերի՞, ար
դեօք սնտի և երազական բաներու ետեէն
վաղեցի՞ յիմարարար, արդեօք սպարդիւն
և փուճ բաներու համար անդին ժամանակս
կորսնցուցի՞, թէ արդեօք ծուլութեամբ,
դատարկութեամբ, կամ ղեղխութեամբ
որս վատնեցի՞ ՚ի դուր . . . :

Պէտք է որ անաչառ դատմամբ և լուրջ
մտօք այս քննութիւններն ընեմ, և եթէ
ներսի դիս «այո՛», պատասխանէ այս հարց
մանց և կարեվէր խօց մը զգամ, որ զիս դա

տապարտէ և կշտամբէ այս ինչ գործոյն կամ
այն ինչ պակասու. թեանս համար, այնտեւն
բրաճիս վրայ զղջալով տրամիմ և վշտանամ
թէ ինչո՞ւ ճշմարտու թեան ճամբան թողլով
և բանականու թիւնն ու դատողու թիւնն
ինձմէ հեռացնելով մտար ճամբու մէջ ին-
կած եմ. և ուխտ բնեմ միւսանդամ չիյնա-
լոյ համար արթուն կենալու :

Սւասիկ այս կերպով անձիս ճանաչու մն
պիտի ստանամ, իմ բնու թեանս տկարու
թիւններն և ունայնու թիւնները պիտի սով-
բիմ և սուսքինու թեան քաղցրու թիւնը պի-
տի իմանամ : Եւ գուցէ այս ճանօթու թեամբ
մինչև հոգեկան վայելից և զմայլանաց եթե-
րը պիտի վերանամ, ոչ այնչափ թաթախե-
լով այն զազիր ապականու թեանց մէջ, որ
կը պատեն մեր այս գեղեցիկ և սակայն խիտ
բնդունայն մթնոլորտը :

Բ.

ԱՆԿԵՂԻ ԲՅՐԵԿԱՄՆ

ԵՒ

ՇՈՂՈՔՈՐԴԸ

Քա՛ղցր բարեկամութիւն, բարի
 սրտերուն հեշտութիւնը, դու երկ-
 նից մէջ ծնած ես, դու մարդոց ա-
 ռաջին դաւերուն եւ վշտերուն ատե-
 նը երկրիս վրայ իջար: Ս,մէն մահկա-
 նացուաց բարերար, թէ՛ ցաւոց եւ թէ՛
 ուրախութեան մէջ՝ դու միայն կու-
 տաս այնպիսի վայելմունքներ՝ զորս
 խիղճն ու երկիւղը չեն դար թունա-
 ւորել:

ՅԼՈՐԻԱՆ

ՄԵՐ վայելած երջանկու թեանց եւ ու-
 րախութեանց ճաշակն կամ մեր թշուառու
 թեանց, տառապանաց եւ տրամու թեանց
 սիրտիանքն ո՛ւր այնչափ քաղցր, հաճելի եւ
 այնչափ մխիթարար պատրաստել պիտի կըր-
 նանք: որչափ անկեղծ եւ ճշմարիտ բարե-

կամուժեան մէջ : իմ ունեցած բարիքս այն
ստե՛ն քողոր և կատարեալ կը թուի , երբ
որտակից բարեկամս մասնակից գտնուի ինձ ,
նոյնպէս և կարի՛ թեթե կ'զգամ թշուա
ռու թիւնն , երբ վշտակից մը գտնուի որ զիս
չարեաց գառնու թե՛նէն ազատել և սիրտիել
աշխատի :

Բայց սակայն պէ՛տք է ուշադիր ըլլալ , որ
մեր կեանքին մէջ առաքինի և իմաստուն
անձանց ծանօթու թիւնն և մտերմու թիւնն
ստանամք և ո՛չ կուրարար ընթանամք մար
դահաճոյից և շողքորդաց ևտեէն : Ձի ա
ռաքինի և իմաստուն մտերիմ մը ազդու դա
սախօս մ'է մեզ բարուց համար , որչափ յի
մար և անսխտ շողքորդ մը հանապազօրեաց
մոլորու թիւն մեր կենաց քայլերուն : Ճըշ
մարտի , ու զիոյ և իմաստուն բարեկամը ծան
րագին գանձ մ'է , որչափ մոլի և անսխտան
շողքորդն անյարձ անտանելի ցեց մեր բա
րելաւու թեանց :

Անկեղծ բարեկամի մը յիշատակն իսկ այն
չափ անոյշ է , որ նորա մահուանէն վերջն
ալ կը տեէ : Այսպիսի բարեկամու թեան
կայն ալ անբակտելի է և արտաքին ձեռք
մը չըկրնար քակել երբէք սյդ կապը : Երկու
համամիտ էակներ իրեար հետ կը կապուին ,
իրենց սրտերն մէկմէկու կը բանան , ու բա
խու թիւն ունին , բերկրու թիւն կը վայելեն ,
կը յայտնեն կը հաղորդեն միմեանց : Վշտաց

կամ արամա թեանց մէջ են, զիրար ամուսնե-
լու և ցաւոց դառնու թիւնը մեղմացնելու
կը ջանան: Ետ անգամ խորհուրդ կը հար-
ցունեն, իրարու խելք կուտան, և իրենց
կարծիքներն և դադափարներն իրարու հետ
կը բաղդատեն, կը խօսին, լրջօրէն կը վի-
ճաբանին և կարեւոր ճշմարտութիւններ ե-
րեւան կը հանեն, իրենց մտքերը կը լուսա-
ւորեն:

Մենակեաց մարդու մը կեանքն ինչ տաղա-
կութեամբ կը սահի. նա բարեկամ մը, նը-
մանակից մը չունի իւր քով, սրու միւր միտ-
քը յայտնէ, իւր գաղափարած ճշմարտու-
թիւններն և խորհրդածութիւններն ար-
տաբերէ և իւր ուրախութեանց կամ տրտ-
մութեանց վրայ խօսի. ուստի այն միտքը
նրչափ բարձր և հանճարաւոր ըլլայ ալ փա-
խանակ ծաղկելոյ՝ կը փտտի, կը դատարկա-
նայ, ինքն յինքեան ամուսնելով իբրև ճա-
հիճ մը ժահահատ, որ ուրիշ գնացուն ջրե-
լու հետ հաղորդ չըլլալով՝ օր քան զօր կը
զազրանայ և զօր կ'առականէ:

Սհաւասիկ այս է ընկերակցութենէ և բա-
րեկամութենէ անջատեալ մարդու մը օրի-
նակը. նա ոչ ուրախութեան ճշմարիտ փա-
յելք և ոչ տխրութեան և վշտաց մէջ բաղդը
մխիթարանք չըկրնար աւնենալ և քայլ առ-
քայլ կը վատթարանայ:

Իսկ անկեղծ և առաքինի բարեկամաց

0802

կեանքն այն ճահիճը չէ որ իւր անշարժ, ան-
փոփոխ և փակեալ վիճակին մէջ դարչ հո-
տեր արձակէ, այլ անիկայ միշտ գնացուն և
ընթացիկ գետերն է, որ խոխոջաձայն կ'անց-
նին, փրփուրներ արձակելով, դաշտերը ու
ուղեւորով և ուր ալ երթան հետերնին տա-
նելով զուարթութիւնն և բերկրանքը:

Անկեղծ և առաքինի բարեկամաց կեանքն
այսպէս քաղցրութեամբ կը սահին, ուրա-
խութեանց մէջ ուրախակից կ'ըլլան մի-
մեանց, տրամութեանց և ձախողութեանց
մէջ ալ գիրար կը քաջալերեն, իրարու կ'օգ-
նեն, և ցաւոց ծանրութիւնը թեթեւցնել
կը ջանան, կը մխիթարեն, կը յուսադրեն
մէկզմէկ, և թէ մահն իսկ վրայ հասնի և
մարմնապէս անջատին իրարմէ, տակաւին
հոգեպէս իրար հետ կապուած կը մնան:
Անհնարին իմն է այնմ, որուն երկինք գեռ
ժպտալից կը նային յաշխարհիս, իւր բարե-
կամին յիշատակը մտքէն հեռացունէ: Թէ-
պէտ իւր բարեկամն յաւիտեան բաժնուած
է իրմէ, բայց չըկրնար զանիկայ մտնալ,
վասնզի անոր թողած յիշատակները շնա-
անոյշ և շնա ցանկալի յիշատակներ են:

Արդ ուրեմն ես իմ անձիս ճանաչումն
ստանալէ յետոյ պէտք է որ քայլ մը ևս յա-
ռաջ երթալով առաքինութեան շաւղին մէջ,
ողջունեմ այս սուրբ և նուիրական կապն,
որ կը միացնէ զմեզ մեր նմանեաց հետ և

կ'առաջորդէ զմեզ 'ի վրկու թիւն : Արովհե-
տեւ մարդս ընկերական ըլլալով՝ անոր բա-
րի կամ մոլար բնաւորութիւնն ալ իւր ըն-
կերաց որպիսութենէն կը ներչնչուի . ուս-
տի ես ալ աշխատիմ անկեղծ բարեկամներ
չահելու , առաքինեաց ծանօթութիւնն ստա-
նալու և շողորորդաց վաստարագոյն կեղ-
ծիքներէն խուսափելու , քանզի մին որչափ
որ պատճառ է իմ բարօրութեան , այնչափ
եւս միւսն անկման և աղետից առաջորդ պի-
տի ըլլաց ինձ :

Ահա անաղօտ և լուսափայլ ճշմարտութիւն
մը , զոր ինչպէս ամէն խոհական մտքեր յլու-
տակագոյնս կը տեսնեն , նոյնպէս և ազգաց
պատմութիւնն իւր հիանալի օրինակներով
մեզ կը քարոզէ :

Այն ինչ սրտաշարժ և միանգամայն այն
ինչ վեհ և սքանչելի տեսարան մ'էր , զոր
երբեմն կը հանդիսացնէին Դամոն և Պիւ-
թիսա , Պիւթագորեան բուրաստանին այս
պանծալի շառաւիղները , հայրենեաց ծա-
ռայութեան նուիրեալ այս երկու բարեկամ-
ները , հնոյն Ելլագայ այս հարազատ որդի-
քը , որոնք հռչակաւոր Հելլէն փիլիսոփային՝
Պիւթագորայ դպրոցին մէջ ճանչցան զիրար ,
և կապուեցան այնպիսի քաղցր համակրու-
թեամբ և համամտութեամբ մը , որպէս թէ
միմեանց համար մինչ իսկ իւրեանց կեան-
քը զոհելու պատրաստ ըլլային , ինչպէս որ

փորձով ալ ջուցին իւրեանց զիւ ջաղնական
անձնուիրութիւնն առ միսեանս : Վասնզի
երբ իրենց ժամանակակից բռնաւորն Ռիւ
նէսիոս , մահուան կը դատապարտէ զԲաւ
ման որոշեալ օր մը , առ հրաման կը խնդրէ
իւր տանը համար պատրաստու թիւններ
տեանելու . և երբ Բռնաւորն իւր անձին
երաշխաւոր կը տահանջէ , այնատեն Պիւ
թիաս՝ բարեկամն Դամոնի յառաջ կը մատ
ջի և երաշխաւոր կ'ընծայէ զինքն առաջի
Բռնաւորին : Դամոն և Պիւ թիաս կը բաժ
նուին իրարմէ : Դամոն և Պիւ թիաս , որոնք
ինքզինքնին ժողովրդեան բարեոյն նուիրած
էին , և որոյ համար ՚ի մահ կը դատապար
տուէին , Դամոն և Պիւ թիաս լալով կը բաժ
նուէին , Դամոն կ'երթայ պատրաստու թիւն
անեանելու , որոշեալ օրը կը հասնի , ժողո
վուրդը կը խանի կառափնատեղին և Բռնա
ւորն Ռիւնէսիոս իւր ժխորածայն կառօքը
կուգայ ՚ի տես դատապարտելոյն , կուգայ
նաև Պիւ թիաս՝ երաշխաւորն Դամոնի , սահ
մանեալ վայրկեանը կը մերձենայ , դես ե
րևան չը դար Դամոն , և ժողովրդեան մէջ
շշուկը կը տիրէ , օրդ լմացած է Պիւ թիաս
կը մրմնջեն , վայրկեան մը ևս , և ահա փո
խանակ Դամոնի Պիւ թիաս պիտի սպաննը
ուէր . աղմուկ մ'է կը փրթի հեռուէն և
բաղմու թիւնն համախառնն յապուշ կըր
թեալ կը տեանեն որ Դամոն կուգայ , Բա

ման կուգայ կ'աղաղակեն, Բաման կուգայ,
 կ'արձագայէ հրապարակը և անդէն 'ի անս
 մահամերձն Բամանի խաժանուժ անբռնին
 մէջ կը տիրէ մեռելատիպ լուծիւն մը և
 բուռն հիացում մը:

Բաման արեան քրտինք մտած կը փութայ
 կը վազէ իւր յատկացեալ տեղը և նախ իւր
 բարեկամէն ներողութիւն խնդրելով որ յոչ
 կամս իւր՝ հինգ վայրկենի չափ ու շանալու
 պէտք մը պատահեր է, ապա իւր վերջին
 մնաս բարոյն ըսելով իւր բարեկամին, ինք
 զինքը մեռնելու պատրաստ կը կացուցանէ:

— Ո՛չ, կը գոչէ անդէն Պիւծիասն ո՛չ, սի
 բելի՛ բարեկամս, դու չպիտի մեռնիս,
 պէտք է որ ես մեռնիմ և դու ապրիս:

— Ի՛նչ, դ՞ու մեռնիս ինձ համար, դ՞ու
 արիւնդ թափեա որ անպարտ է, ո՛չ, ո՛չ,
 անձկայիտ իմ, ես դատապարտեալ մ'եմ
 բարձրագոյն հրամանով մը և յօժարակամ
 կը մեռնիմ հայրենեացս համար, իսկ դու
 ապրէ և պահէ իմ յիշատակս և խնամք տար
 թշուառ ընտանեաց մը, որ այս օրէն ան
 խնամ և անտէրունչ պիտի մնան:

— Եւ ատոր համար է, որ ահա ես բու
 տեղդ մեռնիլ կուզեմ, սիրեցեալդ իմ Բա
 ման, բու տեղդ մեռնիլ կուզեմ, որպէսզի
 բու ընտանիքդ, բու սիրասուն զաւակներդ
 որք չը մնան, Բաման, Բաման, չպիտի մեռ
 նիս դու, մահն ինձ կը պատկանի:

Այս բարեկամական խօսակցութիւնն և վէճը, զոր անագորոյնն Գիտնէսիոս ընդ նմին և ամբողջ ժողովուրդն զարմացած և հիացած մտիկ կ'ընէին. իւրաքանչիւրին աչերէն արտասուք հոսել կուտային. այնչափ բազմախուռն ամբոխին բերանը կարկած էր, կարծես թէ շունչ առնելու անգամ չէին համարձակէր, և 'ի սրտէ կ'օրհնէին իրենց հայրենեաց այս հարազատ սրբուոց բարեկամութիւնը: Նաև Բռնաւորն Գիտնէսիոս ոչ նուազ քան զժողովուրդն զարմացած և զմայլած էր այս երկու բարեկամաց առ միմեանս անձնուիրութեանը և այս անկեղծ ու ճշմարիտ բարեկամութիւնն այնչափ իւր ցասումն իջեցուց և այնպէս իւր սիրտը գրաւեց, որ ներումն շնորհելով դատապարտելոյն, առաջարկեց որ իրենց բարեկամութեան տեսրին մէջ երրորդ մը համարին զինքն ալ:

Այսպէս եղերգով և լսցով սկսուած հանդէս մը ցնծու թեամբ և հրճուանօք վերջացուց անկեղծ և ճշմարիտ բարեկամութիւնը, Գամոնն ազատեցաւ 'ի շնորհս բարեկամին:

Արդարև շատ անգամ երբ առաքինի բարեկամ մը մեր կենացը պատճառ ըլլայ, բայց կայ ուրիշ մ'ալ, որ բարեկամ անուանաակ պարտկուած՝ մինչ իսկ մեր ոխերիմ թշնամուոյն չըրած թշնամութիւնը մեզի կը

հասցուելէ իւր կամահաճ շողքորդու թեամբ
բը և շատ անգամ մեք անկեղծ բարեկամի
ժը անաչառ և փրկաւէտ յանդիմանու
թեանց կամ խրատուց չանսալով ունկն կը
մատուցանենք այնպիսի մարդահաճոյից , որ
թէպէտ ամէն պարագայի մէջ կը գովեն մեր
շարժումները և բնաւ չեն հակառակիր մեր
կամացը և սակայն նոյն գովեալն և կամահա
ճու թիւնն են , որ մեր կորստեան գուրը կը
փորեն :

Օր մը , ոչ շատ ժամանակ յառաջ , նորա
ծանօթ և սիրելի բարեկամ մը , որնոր ինք
զինքը նուիրած է ազգային գրական ծառա
յու թեան . որ մը իրեն աւելի զօրաւոր
գրգիռ մը և խրախոյս մը ապու դիտաւ ու
րու թեամբ իւր գրական ոչ գովելի մէկ ու
նակու թիւնն իրեն երեսը տուինք , և ահա
նորածանօթ բարեկամը թշնամի դարձաւ
և ատելու թեամբ ու անտեղի արհամարհա
նօք նայիլ սկսաւ , բնաւ չ'մտածելով որ այն
պիսի մէկ անաչառ ազդարարու թիւնն աւել
ի պատիւ և բարեկամութիւն էր իրեն և
իւր գրական յառաջադիմու թեանը ազգու
բաջալէր մը . մեր միտքը թիւր հասկցուե
ցաւ , և անկեղծ ու բարեմիտ բարեկամ մը ,
սինչոր սոփեսա համարուեցաւ , ազա՛ճը գրական
ասպարիզին վրայ , և իբր պաղ արիւն արհա
մարհանաց արժանի մէկը :

Չենք ուզեր աւելի խօսել այս մասին և

կը վերջոցնեմք յառաջ բերելով Հռոմիայե-
ցւոց պատմութեան մէջէն ալ օրինակ մը
չողորորդի համար, թէ ինչպէս մեր կորը-
տեանք պատճառ կ'ըլլայ :

Կայսրն Տիբերիոս այս հասարակապետա-
կան ազգին գլուխն էր, և սուրգիւ կ'աշխա-
տէր այնպէս անձնու քացու թեամբ ինչպէս որ
վայել է ժողովարային վեհապետի մը : Յար-
գելի անձ մը Սինկղիատոսաց կարգէն օր մը
ոտքի ելաւ ծերակոյտի ժողովոյն մէջ և յան-
կարծական յանդգնու թեամբ մը բարձր
ձայնով սկսաւ խօսիլ Տիբերիոսի հետ .

— Ա՛յ ժամանակն է նո՛ւ Տիբերիոս, կ'ըսէ՛,
ա՛յ ժամանակն է որ հասարակապետութեան
օգտին համար խօսիմքեղ հետ համարձակ
առանց շողորորդելոյ :

Այլեցաւ ինքնակալը և նչ պակաս քան
զնա ծերակոյտն* :

— Իսէ՛, նո՛ւ կայսր, յաւելցուց դարձեալ,
մեծ անիրաւութիւնն կ'ընեն դու, ինչ որ
ամբողջ ժողովս կը պախարակէ, թէպէտ և
նչ մէկը համարձակ խօսելու չիշխէր :

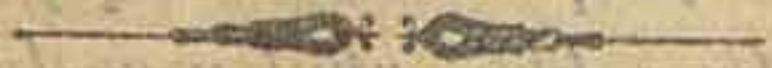
Այս խօսքին վրայ սուկաց ծերակոյտը,
և ծերակոյտէն աւելի Տիբերիոս, այնպէս
կարծելով թէ դաւադրու թեան գաղտնի խ-
րոզութիւնք երևան պիտի գան :

— Դո՛ւ, նո՛ւ Տիբերիոս, կը յարէ, ամէն

Է. ԹԵԱՒԻՐՈՍ. Ն բարոյական խնամատիրութեան
Գերդ ծն. Գ. Ե.

բան կը մտարեա մեզի, զքեզ գրկելով ար-
քունի գանձուդ շահէն, գիշերը կը արքնիս,
որպէս զի մենք անհոգ քնանանք, անդու-
աշխատութեանց մէջ քու մարմինդ կը հա-
շես, որպէսզի մենք հեշտութեան և գրգ-
ուանաց մէջ թուլանք: Յայտնի անիրաւու-
թիւն է այդ, 'ի մնաս մեծ հասարակապե-
տութեան և ինքնակալութեան, որոյ կեան-
քը քու կեանքէդ կախաւած ըլլալով, չկր-
նար ապրիլ, եթէ դուն քու կդ արհամար-
հես:

Եւ ժողովականաց մէջ ուշիմ հեռատես
մը՝ Կասիան Սեւրոս, այս խօսքը լսելով,
չուտ մը իր քովիննեքուն՝ կ'երդնում ըսաւ,
'ի Գիտար այս շողորորդութիւնը, Տիբերիոսի
կործանումն է, ինչպէս որ եղաւ ալ: Տիբե-
րիոս ինքզինքը տուաւ մեղիութեան և
անդ թու թեան Կիպրոսի զեղխութեան վայ-
րեցուն մէջ թաւալելով, և Հռովմ, Տի-
բերիոսի կենդանութեանը մասին ուրիշ նը-
շան մը չունենալով, բայց միայն իւր ժողո-
վորդեան կոտորածը: Բայց այնատեն Ծողո-
րորդը իւր շահագէտ նորատակին հասաւ:
Տիբերիոս Հռովմի կը տիրէր, այն ալ Տիբե-
րիոսին:

ԱՐՏԱՍՈՒՔ ԵՒ ՍՓՈՓԱՆՔ

ԸՆԴ ՄԱԶ

ԱՒԲԵԼԵԱՑ

Այն մարդուն վերջը հանդիտա եւ
երջանիկ է, զոր մահը մարմնով տը-
կար, իսկ հողում զօրաւոր կը դանկ:

ԱՌԱԾ

Թէպէտե աշխարհիս վրայ բարեկամ մը
ուներնալու չափ քաղցր բան չըկայ, սակայն
բարեկամ մ'ուների ըսելու չափ ալ դժնդակ
կսկիծ մը կայ արդեօք:

Կորսուած սիրելւոյ մը յիշատակին չափ
տրտմալի ինչ բան կայ:

Սրտակից բարեկամ մ'ուների զոր իւր ծա-
ղիկ հասակին մէջ կորուսի, ինք ալ ծաղկի
նման պատանի մը՝ դպրոցական սիրելի կեան-
քին մէջ սկսած էր մեր բարեկամու թիւնը:

Մեռաւ նա, . . . : Ո՛վ չտրտմիր ընդ մահ
սիրելեաց, կամ ո՛վ չկսկիծար ընդ կատարած
և ընդ կորուստ ծնողաց, եղբարց և բարե-
կամաց: — Կուլան ամէն մարդիկ, երբ յա-
ւիտեան կը դրկին սիրելւոյ մը, ծանօթի,
բարեկամի և ծնողաց տեսութենէն, բայց
սպարդիսն է այն լացը, եթէ մարդկային

բնութեան վրայ՝ մահուան անողորմի դա-
տակները կը տիրեն :

Ուրեմն ի՞նչ ընենք, ջրանք ընդ կորուստ
տիրելեաց . սէ, այդ ալ ջրար :

Բայց լացը չարիք մ'է, ոչ : Լացը թեթե-
ւասոյլ հողմնահար մ'է, որ կը ցրուէ սգա-
ւոր սրտերու դասէն մառախուղ կամ թե-
քսեմ, լացը դուարթախինդ աշխարհակալ
մ'է, որ հզօրասէս կիշխէ տրտում հողւոց
գահացից վրայ :

Ապա չկասեցնեմք զայն արտօսք, որ մեր
հողւոց տրտում թեան և յուզման անդորր
կը փոխանակէ : Լանք, երբ կ'անջատինք
հողեհատոր սիրելեացմէ, լանք, բայց չա-
փաւոր, և այդ լացը թող զայ հալածելու
մեր մթապատ հողւոց սև սև մտխերն
տիրանաց :

Ես ալ երբեմն կու լայի վերջիշե՞տլ բարեկա-
միա դադարին վրայ, երբ յուզարկաւոր ջահք
մահու ազդէին ինձ թէ՛ մտերիմդ յաւէտ
հեռանայ յաշխարհէս : Ուղիք արտասուաց
հոսեցին երբեմն պատանեկան աչիւնքս,
և ձեռինք քանի մը ամի հողով ծածկեցին
զաննչացեալ մտերիմն : Ժամանակ մը կու-
լայի զինքը, որ անտիական հասակին մէջ
մահուան անդու թ ճիրաններուն զոհ գա-
ցած էր, և կ'արտասուէի . . . :

Բայց այն թափուած արտասուքներէն
յետոյ՝ ալ ոչ այնչափ հողիս կը տրտմեցնէր

մտերմիս յիշատակը , քանզի այն ողբ ահա՛ն
լալօնից մտաց խոկմունքն յաջորդելով մղե-
ցին սարին իմ յիշողութիւնս գէտ յայն
էրջանիկ կացութիւնն , յորում նա հոգւոյն
անակողութեամբ խաղաղութեան զեփիւռը
կը շնչէր աղատաբար :

Առաքինի էր և իւր վեհանձն սրտին մէջ
մայութիւնք չէին կարող բնակիլ . ինչ ան-
պատում քաղցրութիւն մ'ունէր իւր բա-
րուց և խօսից մէջ : Իւր խնամուէն խոհա-
կանութեամբք վեհանձնութեան և բարու-
թեան ցանկալի օրինակ մի եղած էր բարե,
կամայր :

Զգացած էր թէ պիտի մեռնէր , որչափ
ալ ձերանար իւր կեանքին մէջ . աշխարհք ,
երիտասարդութիւն , գարուն և կենդա-
նութիւն իրմէ պիտի խուսափին . կամ ին-
քըն իբր դիակ մեկուսի պիտի ձգուի մարմ-
նեղէն զանգուածովն : Աւտի և ամէն բանե-
աւելի մեծ ջանք ունեցած էր , որպէսզի իր
հոգին առաքինութեամբ զօրացիէ , և որ-
պէս զի հողածին տկար մարմնին իւր գոյա-
ցութեան ինկած ատեն՝ հոգին ալ գէտ
յիւր կեդրոնն սրանայ պայծառութեամբն
վեհափայլ :

Ահա՛ այս ուրախստ իմ պարագայներն
էին , որ կը մեղմացնէին իմ գծնդ ալ կակիծ-
ներս և կը մխիթարէին ազրական սիրտս :
Անոր առաքինական վարուց ամէնացանկալի

յիշատակն էր, որ ցաւոց արտօսին դեռ
չը հոսած կը ցամքեցնէր աչացս մէջ :

Թէեւ սրտակից բարեկամ մը կ'սրուսանել
չանդ զժուար, շատ ծանր բան է և անմխի
թար ցաւ, ասիայն զնա առաքինու թեան
բարի յիշատակաւ և արդիւնքով վերջացած
տեսնելն ալ ոչ սակաւ մխիթարիչ է առ Յոյն
ասպազային :

Փառք ու բեմն Գրիստօնէական Ս. Հաւա-
սոյ, որ յաւիտենական երանու թեան այս
յուսոյ ասպարէզը կը բանայ մեր առջին և
բացարձակ կը խոստանայ մեզ երկնից ան-
մահական փառքը, երբ մեր պարտքերը
կատարելոյ մասին անդանդ ազդ տնու ինք
երբ մեր կենաց օրերն առ աքինու թեամբ
լիացունենք :

Ես ալ այսու հաւատով և յուսով քաջա-
լեքեալ երբ որ ի՛մ սիրելի ընկերս կորուսի
անոր առաքինու թիւ ննեւրը յիշելով չափա-
ւորեցի արտասուքս և լացն ու արամու-
թիւնը՝ ուրախու թեան և մխիթարու թեան
փոխեցի : Եւ կ'ըսէի ինքնիրենս. անոնց դա-
դաղին վրայ արժան է լալ և արտասուել,
որք ասպարդիւն կ'անցունեն իրենց կեանքը
և իրենց մարուք հողին չարագործու թեամբ
կը սեացնեն :

Առաքինւոյն մահը փառաց և երանու
թեան սկզբնաւորու թիւնն է. անոր գերեզ-
մանը՝ յաւիտենական ուրախու թեանց շա-

Երկնէ, իսկ մայր և անհամեմատ մարդոց վախճանն էն կարուստ և անվերջանալի տրումս թիւնք:

Բնասին սկէտք չէ լալ և արտասուել մեր կարուստս սիրելեաց վրայ, երբ կը տեսնենք որ անունց կեանքը բարու թեան և առաքի նու թեան շարս յարու թիւն մ'եղած է:

Ուրեմն դու ալ ո՛ր մահկանացու էակ, որ երկրու որ սակն մտաւ թեանց ենթակաց և գիւրապատրաստ կը գտնուիս, մարաւէ ա մենայն դորու թեամբ այն վատշուէր զգացմանց հասանքին դեմ, որ կը բռէ կը տանի մարդուն էն հաղու ագիւտ ձիբքերն և ընտիր բարեմասնու թիւնները:

Զայս կ'ըսէի ես և կը ջանայի նմանի վաղաակեռ իկ բարեկամիս առաքիմու թեանցն, որոց անձկալի յիշատակը մահն իսկ չկրցաւ ջնջել ՚ի մտացն:

Երջանիկ է արդարեւ այն մարդուն վախճանը, որ մահը մարմնով տկար իսկ հոգւով զօրաւոր կը գտնուի:

ՃՇՄՍՐԻՏ ԴԻԻՏՍԱԶՆՈՒԹԻԻՆ

Չենք գիտեր թէ արօրը հնարուն հէր
 ծնած էր եւ ուր մեռաւ, եւ սակայն
 աշխարհի երջանկու թեան համար նա
 աւելի դործ տեսած է քան թէ բոլոր
 դիւցազունք եւ քաջամարտիկ յադ-
 թականք, որ դաշխարհօ՛ւրտասուօք
 թրջեցին եւ արեամբ պարարացու-
 ցին, եւ անոնց ծննդեան, աղգա-
 տոհմին եւ վարժութեան լուրը շատ
 զգուշութեամբ պատմագիրք մեզ ա-
 լանդեցին:

Ե. Պ. Գ.

ԿԸ ՄԵՐԿՍՏՆԷՐ սուրն իր սրատեանէն,
 կը բռնէր երիվարն իր սանձէն և բոցաթը-
 աիչ կը խիզախէր լեռ, դաշտ և ձոր, որք
 թէ և կանաչադեղ տեսլեամբ և վճիտ ջրե-
 բով կը փայլին, բայց անոր սրտին կատողու-
 թիւնը անսանձ կը մնար այն զմայլելի տե-
 սարանաց առջին, ուրիշ բանի վրայ էր իւր
 նայուածքը. դաշտին լայնածաւալ ընդար-
 ձակու թեան մէջ մէյմը հոս, մէյմը հոն կ'ար-
 շաւէր կը խոցանար, իւր սրտին բաղձանքը
 ուրիշ բան էր:

Եւ անհա՛ դաշտերն կարմիր արեամբ կը
 շաղախէին, հազարաւոր բիւրաւոր մար-
 դիկ կը տեսնուէին կենաց յետին շունչն

արձակելու վրայ, շատեր վիրաւ որ փռուած
 կամ մեռեալ, ականակիտ ջրերուն մէջ ա-
 րեան կայլակներ ողողած: Ապա և ինքն կ'իջ-
 նէր երիվարին թամբէն, իւր վաստակեալ
 անդամոց դադար կուտար, կը լուար և կը
 մարբէր սոբիւնարքու սուրն և կատաղի ու-
 րախու թեամբ Տը կը դիտէր այն վիրաւ որ
 փռուած էակներն, զորս ծառաւի երկա-
 թին սուր ժանիք բզբբտեցին:

Բայց ո՞վ էր այս ճիւղային արտակեղ ըն-
 արարածն, որ իւր նմաններն պրասսի նման
 'ի գետին տապալելու խիղճ չընէր և անոնց
 աղաժամ մահուան վրայ ուրախանար
 անխ, անցեալ դարու ց պատմու թիւնն այս
 օրինակ նկարագրու թեամբք քանի՛ անագո-
 ըոյն դակիճներ կը ներկայացնէ մեզ, որ ի-
 րենցմէ հեռի ազգերն կամ իշխանու թիւնքն
 յանիրաւի իրենց ներքեւ առնելու կամ բազ-
 մաշահ բեղմնաւ որ քաղաք մը կորդելու հա-
 մար զաշխարհս արեամբ կ'ողողէին և կը լե-
 ցնէին աարաժամ մեռելու թիւններով, վի-
 րաւ որներով և վրասակաց շեղջակոյտով:
 Պատերազմի դաշտին վրայ սուր 'ի ձեռին
 փայլատակելով անխնայ կը հնձէին երխա-
 սարդ ծողիկներն, լալօնից և արաստու աջ
 լիճեր կը գոյացնէին սիրելեաց և ծնողաց
 աչերու մէջ, և միմեզդեռ այս ժողովուրդը
 արիւնհեղու թեան և պատերազմի տղեաւ-
 ի կոտորածոց վրայ սարսափահար աղիողորս

կը հաստատէր, անգէն միւս ժողովուրդն
 վայրենաւոր խնդու թեամբ յաղթական
 հանդէսը կը կատարէր, և փառաց պատկ
 կը բողոքէր անոր ճակատին, որ պատերազ
 մին մէջ առաւել մարդ սպաննեց և առա
 ւել ազէւք դիպեց:

Եւ այսպիսի մարդախօշօշ անիրաւներ եր
 բեմն իրենց ժամանակակիցներէն դիւցազն
 կամ քաջ անուամբ հաշակուերէն ՚ի արի
 տուր գաւցէ իրենց աւերածութեանց:

Սակայն մարդկու թիւնն անցեալ դարուց
 այս բազմաւեր փրատակաց և արիւնալի հո
 ղերուն վրայէն քայլելով ուրուրեմն հասած
 է այնպիսի դարու մը, յարում ազգաց իրա
 ւանց օրէնքը նաեւ իրական սկզբունք մը դար
 ցած է և դիւցազնութեան դաղափարը փոխ
 աւած է ուրիշ ճշմարիտ, հաճելի և վեհ
 դիւցազնութեան:

Մեր դարը կը սրահանջէ այնպիսի դիւ
 ցազնու թիւն մը, որոյ փառքն ոչ աւեր, ոչ
 նիւակ, ոչ հրանօթ և ոչ այլ դործիք մահու
 կարեն յափշտակել:

Մեծնու իրութիւնն, . . . ահա՛ ճշմարիտ և
 գովելի դիւցազնութիւնը, և ստուգիւ գիւ
 ցազն է, որ անձնուէր է:

Ճշմարիտ դիւցազուն մ'ես գու, երբ կը
 տեսնես քու նմանդ, որ ինկած կը աօջորի
 կարօտութեան մէջ, օգնութեան ձեռք կը
 կարկառեա անոր, թմրութեանը սյժ և ե
 ռանդ կուտաս և կը լրացնես անոր կարօտն

չեա կրնար դու ինքնին ընել, միջոցը կը
փնտռես և ընողին ընկերակից կ'ըլլաս :

Ճշմարիտ դիւցազուն մ'ես դու, երբ ա-
ռանց շահադիտութեան կը տեսնես քու
նմանդ, որ մտաց բեզմնաւոր մշակումէն
զուրկ՝ չը վայելէր անոր պտուղը, կը տես-
նես որ անոր դաղափարները մթնցած են
տղիտութեամբ, անոր մտացը լոյս տալու,
դիտութեան և հանձարոյ նշոյլներով պայ-
ծաւացներու կը ջանաս, երբ չես կրնար
դայս ընել օժանդակ և աջակից կ'ըլլաս և
նչ թշնամի ու խոչընդոտն :

Ճշմարիտ դիւցազուն մ'ես դու, երբ կը
տեսնես քու ընկերդ, քու նմանդ, որ հոգ-
ւով և սրտով ընկզմած է մոլու թեանց տղմին
մէջ, նուաստութեան, չարագործութեան
և վատշուէր կրից ստուերքը սրտած են ա-
նոր ճամբան, կը վառես անոր առջին ա-
ռաքինութեան և բարոյականի մը շտարժարժ
ջահերն և դայն ճշմարիտ մարդկութեան
տահմանը դնելով անոր փրկութիւնն ու
երջանկութիւնը կը պատրաստես :

Ս. Հ. Կ. մեր ասքած ժամանակն այս օրհնակ
դիւցազնութիւն կը պահանջէ. երանի ա-
նոր, որ կը կատարէ այս դիւցազնութիւն-
ընէ : Պատմութիւնն իւր բայնածաւալ է ըն-
թուն մէջ, իսկ յաւիտեանկանութիւնն իւր
երանաւէտ դրախտին մէջ յաւերժական
անունն մը և յարատեւ երջանկութիւնը պատ-
րաստած են անոր :

ՓՈՒԹՐԻԿ ԱՇԽԱՏՊԻՈՐԻ

Օսելութիւնը ծանոցի նման աշխատութեանէն աւելի կը մաշկեցնէ, բայց նային որչափ գործածուի, այնքան աւելի փայլուն կ'ըլլայ: Եթէ աշխատասէր ես, բնաւ օր մը անօթի չսլիտի մնաս, դի անօթութիւնն աշխատող մարդուն մինչեւ դաւար կը մերձենայ, բայց ներս մտնել չհամարձակիր:

Բ. ՅՐԱՆՔԼԻՆ

ԵՐԲ դաշտերն իրենց ձմեռնային ճերմակ գորգէն մերկացած կանաչագեղ գալարեօք կը պճնին, բիւրանորներ կ'եղնեն երկրիս սակէն, փոքրիկ աշխատաւորք, ժրաջան մշակք, որ հաղիւ կ'երևին աչաց և կարծես մեր ոտքերուն կօխան պիտի լսան, բայց ժիր ժիր կը բայլեն, անխանջ կ'աշխատին, մէյնը ասդին, մէյնը անդին որդառազառայ կը շրջին, մինչև որ ցորենի հատիկ մը կամ փաշուղ շիւղիկ մը գտնեն խածածակն և դալձեալ դառնան հողին մէջ մտնեն:

Այս փոքրիկ աշխատաւորներն, որ մեզ նման կենդանակամ գործարաններունն,

Ի՛նչ վսեմ օրինակ կ'ընծայեն աշխատութեան, բայց շատերն իս ո՛չ այնչափ ուշադրութեամբ կը նկատեմք զանանք: Ես ամբարջին գեղածիծաղ օրեր դաշտերը կ'ելնեմ, իմ առաջին ողջոյնս այս փոքրիկ մշակներուն կուտամ և կանաչագեղ խոտին վրայ նստած անոնց գործերը կը դիտեմ:

Մէկ կողմանէ երբ արեղը կը ծագի, երբ անուշիկ հովեր կը փչեն, և գարնային գեղերեցիք կը սրբոյն, և երբ մարդն 'ի տես գալով մայր բնութեան, կ'ըսէ « ողջոյն », և բնութեան բարիքներով զմայլած կ'երգէ զուարթութեամբ կամ կը խոկայ խնդագին. միւս կողմանէ այս փոքրիկ մըջուններն, աշխատաւորք անյողգող, գուցէ նոյն և աւելի ուրախութեամբ կը համակուին, երբ հատիկ մը, շիւղիկ մը, փշրանք մը գտնեն, զոր շտապաւ կը տանին կրեկոյ ստոր հողեայ ամբարաց մէջ մթերելու: Ի՛նչ վսեմ հեռատեսութիւն, տես ի՛նչպէս դիտեն, որ ամբարջին առատութենէն ետքը՝ ձմրային սով մը պիտի տիրէ, այս մշտապէս երեցած գեղեցիկ դարունը պիտի անցնի և այս առատաբուխ մայրն բնութեան պահ մը պիտի թաղուի ճերմակ պատանքով մը: Եւ այս իմաստունատիպ աշխատաւորք այժմէն ահա կը պարտաւորին ապագային կուրծք տալու:

Մնայր բարեւա ո՛ ժիրաժիր մըջուններ:

ևս չեմ ուզեր արդեւք բլլալ ձեր ճիւղաց ,
աշխատեցէք , երբ ժամ է , բոլոր դաշան
բուն և հովիտներուն ընդարձակութիւնը
ձեզի կը թողում , և ես իմ պարտիոյիս կը
դառնամ :

Իմ պարտեղս շատ փոքր է , սակայն դե
ղեցիկ , անտառ այնն մեծ ծառեր , եղև ինի ,
կաղնիի խոշոր կոթողք չկան բնաւ այն տեղ ,
սակայն խնձորենի մը սատախիտ , շատ գե
ղեցիկ շուք կուտայ և ես այն տեղ նստե
լով իմ ծաղիկներս կը դիտեմ : Իմ ծաղիկ
ներս հիմայ բացուած են , վարդենին իւր
կակոնները պարզած է , վարդենին փոքրիկ
լեռնին հասակակից է և անոր վրայ փոքրիկ
միջատներ կը թառին : Սիրուն Լեռնիկ վա
զելով եկաւ և ըսաւ : Այս բոցաներկ փոք
դի թերթերուն մէջ ի՞նչ է այն , որ կը բզզայ ,
— Մտենանք , բռի :

Տես , տես . ի՞նչպէս գլուխը վեր վեր կը
ցցէ , կ'իջեցնէ , կը թռի և ահա կ'երթայ ,
ի՞նչ էր այն :

— Ես ինքն էր բարեջան մեղուն , փոքրիկ
այլ աշխատաւ որ միջատ մը , որ մեր ծաղ
կանց հիւթը կը ծծէ , իւր փեթակին կը դը
նայ և իւր անոյշ մեղրը կը շինէ :

Փոքրիկ Լեռնը դմայլանօք լեցուեցաւ և
դռնեց . մի Հայր Ստաւած երկնաւոր , ի՞նչ
բարաւ թիւն այս մեզի :

— Ասիկայ հիասքանչ օրինակ մ'է մեզի ձե

ւ ննիկ , ասիկաց մեր աչքին ասջե հեռա
 տեռա թեան գեղեցիկ պատկեր մը կը գծի ,
 ինչպէս նաև մըջունը , մեղուն քաջ արուհւ
 տապէտէ , քաղցրիկ նիւթ կը շինէ , երբ
 ծաղիկները գեռ չեն թարշամած , ծաղիանց
 հիւթէն իրեն ասրուսա կը ձարէ , և ինչ
 պէս մըջուններն իրենց ծաղիածէն ձմրան
 համար բաժին կը հանեն , մեղուն ալ այն
 պէս կ'ընէ , բայց մարդս կը կաղատէ ա
 նոնց շինածը և ինքը կուտէ :

— Մ. Իս , ինչպէս անգութ և անյարէ
 մարդս , սնանկու համար ինչ բան իրեն
 կը պակսի :

Էւան այսպէս կը խոկար , բայց ես խաշոր
 դաս մը քապէլ կուզէի այս փոքրիկ միջառ
 ներուն աշխատանքէն , և իբօք ալ այս ման
 արդարիկ արարածներն մեղի աշխատասիրու
 թեան և հեռատեռա թեան գործնական
 դաս մը կ'ուտնդէին :

Իմ Էւանիս ձեռքէն բռնած պարտիզիս
 մէջ ժուռ կուդայի վեր ու վար , սիրուն
 թռչնիկ մը եկաւ , ինձարեւոյն վրայ թա
 ւեցաւ : Սիրուն թռչնիկը քաղցր ծախն
 կ'արձակէր , բայց միշտ հանդիսա չէր կե
 նար , ճիւղէ 'ի ճիւղ , տեղէ 'ի տեղ կ'առ
 տասէր :

— Մ. Ես ինչ է բաւ Էւանիկ , գլուխն 'ի
 վեր վերցուցած , ինչ կ'ընէ այս սիրուն
 ճնձղոսկի իր բոյնէն դուրս ելած :

— Ազեպահիկ կը փնտռէ , օգոյն լայնա-
ծու ալ բնդ արձակու թիւնը կտրելով մէյնը
վեր պի՛նդ բարձունքը կը գ խմէ ըստ հաճու-
յից , մէյն՝ ալ պի՛նդ խորը երկիրս կիջնէ
դաշտադ և ձորոց մէջ իրեն ձարակ ձարելու :
Վասնպի հիմայ բնու թիւնն , մայր առ առա-
դու թ , իւր առ առ դանձերն համայն կենե-
դանեաց առ ջին հաւատարմակս բացած է ,
սակաւ ինչ ևս , և այս դանձերը պիտի փա-
կին : Ուստի Լեոնիկս , երբ այս մանր մուկը
կենդանիներն ձմրան մերձակայ սոյք հե-
ռատեւելով ջանք և փոյթ կ'զգենուն , մեր
ալ անոնց օրինակին հետեւելով ըստնք հե-
ռատեն և արթուն աշխատութեամբ պատ-
րաստելու մեր ապագայ անդորրութիւնը :

Փորրիկն Լեոն հաճեցաւ խօսքիս , և ին-
ծի հետ իւր քայլերն ուղղեց դէպ 'ի յար-
տորայս : Եւ կ'երթայինք , ոչ աշխատելու ,
այլ աշխատող մարդէնալ օրինակ մը քաղե-
լու . Լեոն մանկական աւիւնով արագ ա-
րագ կը թռէր :

— Ա՛հ , հոգնեցայ , ըստ . դեռ շատ
պիտի երթմանք .

— Ա՛չ , ահա կը տեսնես հեռուէն , սա-
կանաչադեղ անպարիպին մէջ աշխատող Մը-
շակը , այն է , զոր տեսնելու կ'երթանք ,
այն է որ մեր հայր կը պատրաստէ , անոր
ձակունն դոյացած քրտանց կայլակէն յա-
ռաջ կու գայ մեր սնունդը :

— Այն այն , կը տեսնեմ . ձեռքը երկար
դարձի մը ունի , հողը կը փարէ , բայց այն
ի՞նչ գձուձ մարդ է , գէժքը սեղան է , հա-
գուսաները պատուած և սարերը ցեխա-
տած :

Լեւն երբ դառնալինն տեսաւ մշակը , անոր
կերպարանքին ճարտեստաւ , փանդի ինք ա-
նոր հակապատկերն էր և հանապաղ հան-
դրտութեան և մարտութեան մէջ կ'ուս-
րէր :

— Ո՛հ , Լեւն Լեւն իմ քաղցրիկ սիրե-
ցեալ . մի այդչափ արհամարհե՛ր , մարդ մը
որ ամբողջ մեր սեռին բարերարն է :

— Ի՞նչ , բարերար . . . այս մշակը :

— Այն , նա բարերարն է հանուր մարդ-
կութեան , խոնարհ դարձաւ որ մը ժիրա-
ժիր , որուն մարդկային բնկերութեան մա-
տուցած ծառայութիւնն շատ մեծ և ան-
համեմատ է : Պէտք չէ որ , Լեւն , նա գի-
ցադուն մ'ըլլայ , սկտք չէ որ սուր շողա-
ցրնէ ժողովրդոց գլխուն վրայ , պատերազ-
մի դաշար , բաղաբանան ասարեկը , ի՞նչ
արժէք ունին անոր մատուցած մեծ և կա-
րեւոր ծառայութեան քով :

Լեւն աշագիտ կ'ըլլար ինձ առանց ընդ-
հատելու . ուստի ըսի դարձեալ .

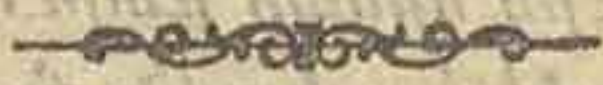
Երկրիս արդանագին և լեռներու հանքաց
մէջէն ի՞նչ գանձեր երեան ելաւ ժիր մը
շակին քրտամբը : Երկրիս այդքան բիւրա-

բեղաւն արդասիքն և դանձերն բարոյովին
շանցայտութեան պիտի մնային, եթէ մշակը
չը փնտռէր զանոնք այս հոժ հողակոյտէն :
Որչափ որ մշակն իւր ժրաջանութեամբ և բի-
բիա խորը հանքերուն մէջ իջաւ, որչափ որ
պատուեց ու քրքրեց հողը, այնչափ ալ
դանձեր բերաւ յերեւան և մեր կենաց ա-
մենահարկաւոր բերքերը հայթայթեց : Ա-
նոր ձեռքը ո՛րչափ ապառաժներ որ փշրեց,
այնչափ ալ անոնց մեջէն աշխարհիս քաղա-
քակրթութեան և նիւթական պերճանաց
աղբերակունք բղխեցան և մարդկային ըն-
կերութեան խոպան անդաստանը ուռե-
ցին :

Քանզի միայն փիլիսոփային մտաջան խոկ-
մունքը չէին բաւեր ժողովուրդը երանաւե-
տելու, միայն ճարտասանին որոտագին գո-
չումներն ալ չէին կրնար բարւոքել ընկերա-
կանութիւնը . փիլիսոփային, ճարտասանին և
նորը արուեստագետին ճգանց հետ պէտք
էին խառնուիլ բարի մշակին քրտինքներն
ալ, ասով ընկերական ներդաշնակութիւնը
կ'սկսի և այսպէս մին միւսին համար փոխա-
նակաբար աշխատելով կը հաստատուի եղ-
բայրական աներեւոյթ կապակցութիւն մը
իւրաքանչիւր իւր նմանեաց հետ և ասոր ալ
արդիւնքը կ'ըլլայ ցեղային խորութեանց
ջնջումը և հաւասարութեան սկզբանց ծա-
ղուժը : Այն ատեն աշխատաւոր Մշակը աեւ-
ներով շեւ ըսեր ընաւ, այս ի՞նչ աղտոտ մարդ

է. յարդանօք կը մօտենաս անոր, կ'ողջու-
 նես զնա իշխանադէի մը հաւատարմագամիւ
 իբրեւ բարերար մարդկու թեան. և իբրեւ
 առաջին զմանդ ահ ընկերական դարդացման
 դորձոյն, սքնոր ուրիշ կերպով չը կրնար բը-
 լալ, բայց եթէ իւրաքանչիւրին աշխատու-
 թեանց մեծ և փոքր կատարելութիւնով:

Յարդէ՛ ուրեմն սիրեցեալդ Վրեռն, և
 օրհնէ՛ միշտ քո աղօթիցդ մէջ այն աղ-
 քատ և թշուառ մարդիկն, որ իբրեւց այդ
 լքեալ միեակիկն մէջ իրենց աշխատութեամբ
 կը սպաստաւորեն մեր երջանկու թեան:

[Faint, mirrored bleed-through text from the reverse side of the page, mostly illegible.]

2.

ԱՆԻԾԵԱՂ ԴՐԱՄ

Չբարդեաց ըլլալը՝ երջանիկ ըլլալ է՝
ՊԵՆՅ

Աւելի աղէկ է մարտի քան թէ ծան-
գասիկ: ՃԻԻՄՊԵՐԼԱՆՏ

Ուրիշ տեղ հանդիստ ընելու է:
Մ . Ս . ԱԼՏԸԿՈՅՏ

Յաւիտեանս հանու թիւնն ունինք հանդ-
չելու: Ս.Ռ.ՆՅ

434

ՄԻՆՉԴԵՌ՝ մարդկային ազգի բաղմու-
թիւնը դեռ աշխարհիս վրայ տարածուած
չէր, մինչդեռ տակաւին զբաժ ըսուած բա-
նը դոյու թիւն չունէր այն նահապետական
դարերուն մէջ թերեւս մարդիկ մեղնէ ա-
ւելի հանդիստ ապրէին, զորչափ մենք այ-
սօր աւելի նեղու թիւն քան թէ անդորր կը
կրեմք ասոր երեսէն և շատ անգամ մեր
ներսի փոթորիկը դոչել կուտայ մեզ, անիծ-
եա՛լ դրամ, անիծեա՛լ դրամ:

Թէ որ անանկ մէկ երկիր մը գտնուէր,
ուր որ բնաւ ստակ եղած չ'ըլլար և ո՛չ ալ

դու քսէն բերելու միջոց, ի՞նչպէս պիտի
ապրէին մարդիկ. ապիկայ շատ դիւրին է
երեւակայելը և տակէջ ալ բնական հաւատ
տիք մը յառաջ պիտի դայ նահապետայ
կեանքին վրայ թէ անոնք առանց ստակի
պէտք ունելու և զայն գործածելու կրնա-
յին հանդիսա ապրիլ փոխանակութեամբ :
Փոխանակութեամբ, այո՛, որովհետեւ
անկարելի բան մըն էր, որ մարդ մը իւր բո-
լոր պիտոյքներն կարող ըլլայ առանձին իւր
ձեռօք պատրաստելու : Այն ատեն կ'ըսէին
մարդիկ իրարու, իմ արատրայքս բեղմնա-
ւոր են, զանկիայ կ'մշակեմ և ինձի պէտք
եղածէն աւելի ցորեն կը բերէ. արդ ինչ
աւելցածք քեզի տամ, դու ալ այդ իկող ա-
ռատ կու թքէն մաս մը կը հանես ինձ 'ի փո-
խարէն իմ ցորենիս, որով ես կ'ունենամ
խաղող և դինի, դու ալ ցորեն և հաց,
մինչդեռ առանձինն չենք կրնար ասոնք
պատրաստել : Կամ թէ ուրիշ կերպով մը ը-
սէին. ես ունիմ ոչխարի մորթ մը, բայց
հազուստ շինելու համար չգիտեմ անոր
բուրդը հիւսել, դուն աղէկ դիտես, մոր-
դը քեզի կուտամ, բուրդէն ինձի համար
հազուստ կը շինես կաշին ալ քու աշխա-
տութեանդ վարձ կը թողում դոր աւրիշ մէկ
պիտոյքիդ կը գործածես, ասով երկուք-
նուս ալ գործը կը դիւրանայ :

Այս նահապետական սիրելի պարզու-
թեան մէջ որչափ որ ալ երջանիկ էր մարդն

և հանդիսաւ, ապիպայն երբ որ մարդ կային սե-
 ոք աճելով և աւելնալով քիչ քիչ կը լինար
 աշխարհս, այն առեւն անկարելի ըլլալ կսկսի
 այսպիսի փոխանակաւ թեամբ ասորիլ և դա-
 նադան դժուարութիւնք յառաջ կուգան :
 Այս դժուարութիւնները ջնջելու համար
 ահա կը հնարեն այն անիծեալ զբաժը, որն
 որ արդարեւ ժողովրդոց մէջ շրջաբերե-
 լով կենակցութեան դիւրութեանն համար
 սքանչելի գիւտ մըն է :

Մակայն շատերը կան, ինչպէս որ փո-
 խանակ դանիկայ օրհնելու կը գոչեն ստեղ,
 անիծեալ դրամ, անիծեալ դրամ : Այս,
 դրամն այն առեւն կորոյս իրեն բարիքը,
 երբ որ իւր իսկական նպատակէն կամ սրաշ-
 տօնէն դիւրք փոխեցին : Սկիզբէն 'ի վեր,
 ինչպէս նաև սոյն վայրկենիս քանի՛ քանի՛
 բիւրաւոր մարդիկ կան աշխարհս, որոց աշ-
 քին աստուած մը կը թուի դրամք, որոնք
 երբեքն իրենց հաւատքն ալ կարծես քա-
 ռողելու կեննեն « տիւնեատէ ի քիննի ալլա՛հ
 փարա սըր » ըսելով : Քանի՛ տարօրինակ
 անձինք կան, որ դանիկայ ձեռք բերելով
 իրենց սխտոյից գործածելու աեղ կենաց
 օրերուն մէջ ծայրայեղ կծծիւթեամբ կը
 ծրարեն, թերեւս բարձ ընելու իրենց գե-
 րեզմանին մէջ :

Քանի՛ քանի՛ անմիանելի կան որ վերջին
 աստիճան շուտյու թեամբ կը մոխեն և յե-
 աոյ թշուառութեամբ կանցունեն իրենց

մնացորդ օրերը, փոխանակ զի դիտարար թիւն
 և հանգիստ պիտի վայելէին անոր երեսէն:
 Քանի մարդիկ կան, որ տարրեր համա-
 դու մեծին դրամի վրայ, և որոնք կը կար-
 ծեն թէ մարդու թարօրութիւնը դրամա-
 կան ճոխութիւնն է:

Մեծ քանակութեամբ միջոցներով անհոգ
 ծախսողները: Եւ որոնք ծախսողներն են:

Ես անսայ ազահ մարդն, անյագ և
 անկուշտ իր ունեցածէն, առաւելագ ունին
 փափարող, և սակայն ո՛չ առաւելն և ո՛չ
 փոքրիկն ալ վայելելու անկարող էր. թո՛ղ
 շատնայ կ'ըսէր, ուրիշ բան չէր գիտէր.
 մարդկութիւն, վայելչութիւն, վեհանձնու-
 թիւն խոյս տուած էին իրմէ:

Նայեցայ իրեն և դարչեցայ, սովբեցայ
 իւր մոլութիւնը և ատեցի իսկոյն, վասն զի
 անիկայ դէշ բնութիւն մըն էր, որ զինքը
 ատեցի կ'ընէր ամենուն:

Ըսի իրեն, ձգէ՛ այդ չարաշուք որդն
 ազահութեան որ կը մաշէ ու կը հաշէ քու
 անձդ. նա՛ ուշ չըբառ ինձ և ժխտեց. եր-
 կարժամանակեայ մոլութիւն մը դիւրի՞ն էր
 ձգել, ազտ մը, որ տարիներով հինցած էր
 իւր վրան, կարելի՞ էր զանիկայ մտքրել:

Ուրիշ մահացու ախտերուն պէս այս մո-
 լութեան հիւանդութիւնն ալ բուժելի էր
 մի միայն մահուամբ և իրօք ալ այնպէս և

զու: Մահը միայն կրցաւ ազատել զինքն
իւր գանձերուն սրտատանջութենէն:

Մտր կենդանութեանը սովորական խօս-
քերը ասոնք էին. « Թո՛ղ ու թիչները, կը-
« սէր, ինձ համար պատիւ է զուրկ է ըսեն, »
« իւր մարդկութեան արժանիքը չը ճանչ-
« նար ըսեն, թո՛ղ ու զածնուն չափ իմ վար-
« մունքս պախարակեն, թո՛ղ ինչ ուղեն ը-
« սեն, ես ամենեւ ին բանի անդ շեմ դներ
« ասոնք և անյողողող պիտի շարունակեմ
« իմ սկզբունքս: Վասն զի երբ այլք դիւ կը
« պարտաւեն, չգիտնալով կրնեն, միթէ հե-
« ռատեսութիւնը, խոհեմութիւնն ու ժող-
« կալութիւնն ամենի՞ բաներ են: »

« Իմ ալ նկատումներս ասոնք են: Ժա-
« մանակ մը ի՞նչ էի ես. ա՛հ, խեղճ մարդ-
« մը՝ որ ասլըստի համար թիչ մը ստակ
« ձեռք բերելու պէտքովը միթէ տառա-
« պանք մը կը մնա՞ր որ չը բաշխի. իսկ հի-
« մայ թէ որ թիչ մը ստակի և հարատութեան
« տէր եղայ, է՛հ, մի և նոյն կարօտութեան
« մէջ շեմ, սակայն իմաստուն միջոց մը բըռ-
« նելու եմ, որ սիրտս ապագային համար
« վատահ և ապահով ըլլայ. պէտք է աշ-
« խատիլ և աշխատութեան արդիւնքներն
« ալ ազահութեամբ, այո՛ ազահութեամբ
« պահել, սակայն պէտք չէ՛ ուտել և ծախ-
« սել սիրական ոսկիներու թիւը շատցունե-
« համար: »

« Է՛հ, եթէ օր մ՛ալ անյաջողութիւնը

« Վտանդք, արկածք կամ աբիշ մեծամեծ
 « չարիք իրենց հարուածոց տակ զիս ճնշել
 « սպառնան, այն ատեն իմ հարուստ գան-
 « ճերուխ դէմ կը դնեմ. այս օրհնեալ ար-
 « ծաթին կամ ոսկիին գանձերը միայն ա-
 « սպագ այս կրնան սպահովել, այսպէս խոր-
 « հելով ահա՛ կը դորձեմ եւ կենացս մէջ
 « անյողողող եւ մշտապէս ընթացքով մը » :

Ասո՛նք էին աւասիկ ազատէին բարբ մը-
 ամաճութիւնքը. նա՛ բնաւ չէր հողար այ-
 լոց պարսաւանքը եւ կրքէք չէր քաշուէր
 իւր ընթացքէն, այլ զանանք ու շիւմ, հեռա-
 անս եւ ուղիղ կը սեպէր :

Չէր ուտեր, չէր ծախսեր, վասն զի ի-
 թե՛ն ներսի երկիւղը կարծեցունել կուտար
 թէ՛ կրտսաւ ի իւր դրամը : Իւր ոսկիներէն
 բաժնուիլ կամ հողին աւանդել անոր հա-
 մար մի՛ եւ նոյն բանը բնել էր : Կուռքի մը
 պէս կը պաշտէր զանանք եւ իւր կեանքն ու
 գոյութիւնն անոնց մէջ սպաստան կը կար-
 ծէր : Եւ իւր խտտամբեր կենցաղն իւր ար-
 մարդի արարքներն ու վարսուճքն՝ օ՛հ, ի՛նչ
 հիանալի արդիւնք կը համարէր իւր զո՞նա-
 խութեան :

Աստանէ ի կծծ իտ թեւանին ճոխանալով
 քը մը իւր կեանքը յարդիւ, անդ որը եւ բա-
 ղէլա յօրինել կ'երազէր. բայց հանապա-
 ղօրեաց մտատանջութիւնք, երկիւղ եւ տագ-
 նապալից կասկածներ միշտ կը տանջէին զնա՝
 զարուսանելու, գողցունելու կամ սպառելու

մամտունքներն միշտ իւր միտքը կը մղէին
ու կրճէին :

Վերջապէս այսպիսի սրտամաշ և ահա-
բիկ վարամուճակներով հարկերով օր մ'ալ ա-
դ ահին նկատմամբ բարեբար մահն կը կրտ-
րէր անար կեանացը թելը . այն ատեն կը
դադրէր ալ իւր ոսկիները հողալէն , որոնց-
մէ ընդ երկար յուսացաւ ապագայ ուրախ
և երջանիկ կեանք մը . սակայն իւր այնչափ
հարստութեամբը մէկտեղ ուրիշ բան մը չը
կրցաւ յաւելուլ մահուան տխրատեսիլ բը-
նակարանին մէջ , բայց եթէ ասի մը հող
ծածկոյթ առած և իւր գլուխը քարի մը
վրայ դնելով ննջե'ց ինչպէս ուրիշները :

Այսպէս վերջացաւ ադ ահին կեանքը .
այսպէս անհետացաւ նա յաշխարհէս . այս
մեծ թատեր բեմին վրայ լոկ ունայնութեան
և արդահատանաց տեսարան պարզելով :
Շատե՛ր կային , որ գիտէին իւր կեանքը ,
իւր մահուան թաղուկն ալ տեսան և կարեկ-
ցութեամբ ու արտասուօք լցուած աւանդ ,
կ'ըսէին , այս խեղճն ալ թշուառութեամբ
կնքեց իւր կեանքը , ինչուան վերջը սպա-
սարկու եղաւ իր անարդ չաստուածներուն ,
և որով թշուառութեան բաժակը մինչև
յատակը քամեց այն ինչ կրնար չափաւոր
և գոհ սրտով ապրելով հանդչիլ այժմ :

Աշխարհի անմեղ վայելքներուն կամովին
« Մնացք բարեաւ » ըսելով զածութեամբ և
գձձութեամբ անցուց իւր կեանքը , Աստ-

ուամային այն մեծ պարզ եւր : Աւա՛ղ , աւա՛ղ :

Զայս կը բռնէին և կ'տխտասային ամեն ղինքը ճանջցոյնները և ես այս թշուառութեան աղբիւրը դնելով դարձեալ կը մնջէի, անիծեալ դրամ, անիծեալ դրամ :

Ես տեսայ նաև շուայլ մարդն , երբ ահանջիա աղմկալի ձայներ եկան , ուշ դրի և լսեցի զանոնք . ի՛նչ զուարճութիւն , ի՛նչ պար , ի՛նչ քաղցր նուաղներ , ի՛նչ շքեղ երեկոյթ .

Ո՛ւսկից կուգային .

— Ուրախութեան հանդեսի մը մէջէն , հո՛ն էր երիտասարդ շուայլը , հո՛ն էին իւր սիրելիները , իւր ընկերները , հոն իրեն շուրջը ժողոված էին սուտ բարեկամները :

Եւ կուտէին և կ'ըմպէին . անոնց զուարթ շրթուները չէի՞ն միանար ղինուոյ դաւաթներու հետ . ա՛հ , որպէս թէ յաւիտենական սերտ մտերմութեան մը կասով կասուէին :

Բայց այսպէս չեղաւ : Խնդութիւնները անցան , հանդէսները վերջացան , ամեն բան սպառեցաւ , և ըիչ մը ժամանակ ետքը նայեցայ և տեսայ որ ուրախութեանց երեկոյթին մէջ անձնանուէր կարծեցեալ բարեկամները գոնէ սուտ բարև մ'ալ չէին ըսեր խեղճ շուայլին :

Այնուհետև յուսահատ և ապաշառ կտայ-
 րէր առ անց յուսոյ, առ անց պատուոյ, և
 թէպէտև շատ զղջաց իւր զերդխու թեանց և
 ջիւնարու թեանցը համար. սակայն անդ ամ-
 մը սխալած էր, այնպիսի սխալ մը որ կա-
 րելի էր գարմանեղ միայն աշխատութեամբ
 և բարի անտեսութեամբ:

Բայց անդ ամ մը անկանոնութեան վար-
 ծուած մարդն ալ չք կրնար կանոնաւոր ապ-
 րիլ, անդ ամ մը ծուլութեան և դատար-
 կութեան սովորած ձեռքերը չեն կրնար օգ-
 տակար աշխատութեամբք մեծ գործեր
 ընել:

Ծուլութիւնը, զերդխութիւններն ու մու-
 լութիւնները իւր այդ անգործ վիճակին
 մէջ թմբեցուցին իւր կապուածքը և ծե-
 րութիւնը հետեւապէս շատ կանուխ եկաւ
 հասաւ իրեն. այսպէս օր մը անօգուտ և
 անպտուղ կեանք մ'ալ կանցնէր յաշխարհէ,
 կեանք մը՝ որ տաղտկայի և զղուելի եղած
 էր խել մը անպիտանութեամբ և խենթ ու
 խելաւ գործերով:

Եւ ետ կրկին իմ առաջին խոկմանցս
 դատեալով կրսէի, այն է ուրեմն անարդ-
 մեատաղն այն որ մարդս պիտի երջանկացնէր.
 անիծեալ դրամ, անիծեալ դրամ:

Ուրիշ ձայն մը վախճանց ականջիս որ կ'ը-
 սէր, մի' այդչափ տարապարտուց անիծա-
 յեէր դրամը, իրա՛ւ որ դրամը մարդու
 երջանկութեան փորձաքարն է, կամ պարզ

խօսելով մարդուս երջանկու թխնը, հան-
գասու թխնը ու բարեկեցու թխնը ու բիշ-
բան չէ, բայց եթէ դրամը :

— Խեղքս չը համարի այդ արտառուց
փիլիսոփայութեան : Չարե՛հ, ի՞նչպէ՞ս կրնամ
հաստատել թէ, դրամը իրօք մեր երջան-
կութեան պատճառն ըլլայ :

— Ե՛հ, ամոր ալ սարակցա կուղէ՞ մի,
չե՞ս տեսնար այն մարդիկը, որոնց քով շատ
դրամ գտնուելուն մեծամեծ կը կոչուին,
ուր որ երթան ի պատուի են, իրենց ամեն
բանը շուկած ու կտկուած՝ աշխատութիւն
ի՞նչ է, ամենեւին փոյթ չէ իրենց, մինչ-
դեռ մեք արեան քրափն քներուս մէջ թող-
ուելով հող խիստ բերանմիս կը բերենք, առ-
նենք հանդիստ են. արդ ի՞նչ բան է այս
ընտր, դրամը, ի՞նչ բան է զմեզ տած ա-
նակիք աշխատութեանց ստիպողը, դրամ
չունենալնիս : տեսա՞ր հիմայ :

— Այո՛ տեսայ, պարո՛ն, ճշմարիտ է. բայց
եթէ հանուր աշխարհ և հանուր մարդիկ են-
խացած ըլլային դրամով և բնականաբար ու
մենքն ալ, քանի որ դրամ կայ բերով աշ-
խատութենէ ձեռք քաշէին, այն ատեն թող
դար քո՛ւ օրհնեալ դրամը երջանկադրնե-
լու ժողովուրդը :

Ո՛չ, բարեկամ, ոչ, մի կարծեք թէ մի-
միայն դրամը կրնայ՝ երջանկութիւն տալ
ժողովրդոց, այլ դրամէն աւելի բայց մք կայ
հոգը՝ դերան ոյն և անկրկն ապագային

առաջնորդող, այս առ դրամից, զի, ինձ
 և եւս զքեզ պատմութեանս միայնութեանքն
 համարեմ: Եւ զի ինչ որ ասուցանուի իսկ ինչ
 զի « Եօթնեւնաստանեղորդ » դարուն: Մայր
 նիս աշխարհի մեծ մասին անքն և դամ էր
 ինչպէս՝ Եւրոպայի մէջ Միլանի դքսութիւ
 նը և Եւրոպի անբաւթիւնը, Մարտիւնեան,
 Միկիլիան և Պիլանարներն, Միլիկէի մէջ
 մեծ եղերք մը, Մոնոյ մէջ բազմաթիւ ան
 բաւթիւնը Հնդկական Ասիանուսի սահման
 ներսին, Ամերիկայի մէջ Մեքսիկան, Բե
 ռուս, Պապիլոն, Բարախաէյը, Եւր Մայր
 նիսն և Եւրոպիանը. ծովուն վրայ անհա
 մար կղզիք, որոց երեւելիքն են, Պալէստ,
 Ադոք, Քանարեան և փիլիպեան կղզիք, Կոյն
 պէս Մատեիս, Քուպա, Բուսթ-Ռիքթո Մ.
 Տովիսիք:

« Մայանիոյ Ամերիկայէն քաշած ոսկին
 բարը Եւրոպա քանի մը անգամ կրնար ծա
 խաւ առնել:

« Չափազանց ծախսութիւն մը անբերով
 այս դեղեցիկ աշխարհը (Մայանիան) կը թըմ
 րեցրնէ զաշխարհութիւն, Կոյնը դեղեաց
 յառեկացընելով: Եւրոպիանու ու անգոր
 ծութիւնը իր սկզբունքն ընելով՝ արհեսաք
 և երկրադործութիւնը կը փճանան: Աղ
 քաար կ'սկսի առանց ամօթոյ մարտը հա
 մարձակ, հարուստը կ'ապրի նման Սրարայ
 ւոյ ոսկին հոգին տակ պահելով: Գիւղա
 կանք արօրը մտնալով հովուական ծու

լուծիւնք նախապատիւ կը համարին : Երկիր անշարժ , անշարժ և բնակիչք ամենուրեք տիրելով անշարժութիւն՝ դաշտերը կը չորնան : Ազդովին այս ծուլութիւնն կը ծնի հետեւեալ արդիւնքներն :

« Երկու ֆասթիյններուն մէջ երեք հարիւր քաղաքներ , հազար ալ ֆառտովայի կառավարութեան մէջ կոչնչանան : Մուրերուն հրաշալի երկրադորժութեան կը յաջորդէ չորութիւն , թշուառութիւն , որոյ հետեւանքն դեռ այսօր կը ծանրանայ այս դեղեցիկ գաւառին վրայ , միայն այն առածը կը մնայ թէ՛ Արփոսփն առանց ջրէնի չ'ըստնար Բասիէյէն անցած ասիւն :

« վանքերու թիւը հազար հազարի վրայ աւելնալով՝ թէպայիտի անարդաաւորութիւնք բոլոր տերութեան վրայ կը տարածի : վանականք կ'ըլլան անապատին հայրերը , Սպանիա կը մնայ առանց Սպանիայուոյ : 1619 թուականին՝ Մեծամեծաց ժողովը կըսկսի պօռալ թէ՛ ամուսնութիւնք կը դադրի և ամուսնացողք անդաւակ կը մնան , ո՛չ մարդ կայ երկիրը մշակելու և ո՛չ զեկավար ուրիշ երկիր փախչելու , դարձալ այսպէս անցնի չկայ Սպանիա » :

« Ահա՛ այսպիսի էր Սպանիոյ ասիէ երկու հարիւր տարի առաջուան վիճակը՝ աշ-

* Կնկ. ԻկնՍ. հանդէս առողջական՝ հասար Ա. Թիւ 6 :

խարհի այս դեղեցիկ երկրին մէջ ճոխարար
սիրուելով ոսկին մահաթմբիս ծուլութեամբ
և աղետարեր անհողութեամբ վարակեց
սրտերն : Չի այնպէս համարեցան թէ՛ ի-
րենց ունեցած ոսկին ու հարստութիւնն ա-
մէն բանի կարող կ'ընէ զիրենք և թէ հարկ
չէ՛ աշխատիլ : Հուսկ ապա այն ծայրահեղ
դատարկապարտութեան մէջ, որ իրենց ան-
կումն և մեռելութիւնը պիտի փութացը-
նէր, խելամուռ կ'ըլլան իրենց վիճակին վը-
տանդաւորութեանը : Ուստի տակաւ առ-
տակաւ սթափելով վանական անդործու-
թեան հետ կը թողուն անապատի հայրու-
թիւնը և քաղաքական ընկերութիւնը կը
կաղմեն :

Եւ ահա արհեստք և դիտութիւնք վեր-
բանորոգ կը պայծառանան և իրենք աշ-
խատութեան անշարժ հիման կը թընած վեր-
ըրտին կեննեն այն խորխորատէն, յոր ին-
կած էին լոկ դրամոց ճոխութեամբ և որ ի-
րենց կորուստը պիտի պատճառէր :

Ասկէ բացայայտ կը տեսնեմք որ մի մի-
այն դրամը կամ հարստութիւնն ամուլ և
ապիկար է եթէ աշխատութիւնը աջակից
չունենայ իրեն :

Աշխատութիւնն է դրամը, աշխատու-
թիւնն է դրամէն առաջ մարդս երջանկա-
ցնողը, առանց աշխատութեան դրամը ու-
րիշ բան չէ՛ բայց եթէ դորժի կորստեան :

Աշխատութիւն և դրամ պէտք է ձեռ-

տանը հրատարակուց : այս սիրու թիւանն անքակել անա-
րտ է : ասկէ կը ծնին բարձր մեծ ասկէ զոր-
ձեցին ինչպէս նախ : բարձրութիւնն և հան-
դիսան ծագակցուց :

Գրանքը աշխատութեանն զիմն է , անոր
արժէքը որ արիւշ բանն է , և թէ ո՛չ անոր վրայ
թափուած ճակատաբար քրտինքը :

Գրանքը ինչպէս ի սկզբանէ բռնէր , մար-
դոց յարուցելու թիւաները : կամ փոխանա-
կու թիւաները : զի ինչպէս միջոց մ' է : Երբ
այս սահմանն անպիմ կ'անցնի , երբ նախ
նորասակէն անպիմ կը անցուի , և շատերու
թշուառութեան և անձիւր թեան պատ-
ճառ կ'ըլլայ , այն ատեն մեք ալ իրար մեր
չունի՞նք մի , սիրելիդ իմ Չարեհ , ստեպ
ստեպ զոչեյու , անիծեալ՝ զբամբ , անիծ-
եալ՝ զբամբ :

Չարեհ յուս կեցաւ , և ևս այլ ևս վերջ
ատի խօսքերուս :

Է

ԲԱՐԵԽԱՌՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ԲՆՈՒՄԵԱՆ ՄԷՋ ՋՐՈՍԱՆԲԵՐ

Բարեխառնու թիւը կրակին վրայ փայտ,
ամբարին մէջ ալիւր, կառասին մէջ իւղ,
մարմնոյ մէջ ոյժ, մտքին մէջ խմաստու
թիւն եւ բոլոր մարդկային կազմութեան
մէջ գորութիւն կը գնէ :

ՇՏԵՄ. ՊԻՏ. ԳԻՏԵԼԵԱՑ

Սկսաւ մաքուր պահելու ամենազը-
խաւոր միջոցն է չափաւորել ցանկու-
թիւններն ու բաղձանքները : Եթէ պա-
տահի առաքինութեան ճամբէն հեռա-
նալ գննէ կրկին գանելը հեշտ կ'ըլլայ :
ՃԵՆԱԿԱՆ ԱՌԱԾ

Ողջո՛յն քեզ սիրելի երիտասարդութիւն,
առ ոյգ և կայտա՛ւ բնութիւն. դու որ հիմայ
կենաց փուճ դուարձու թիւններէն պահ մը
կանդ առնելով կը հարցունես թէ՛ ի՞նչ բ-
նել պէտք է : և դու որ դեռ սիրտդ աշ-
խարհի վայելքներուն չ'առած հեռաքրքիլ
ես հասկնալ թէ՛ ի՞նչ բնթացք ու միջոց

Է

պէս ք են կեանքը քաղցրացնելու և գովելի
 ընծայելու մարդս ուրիշներուն, լսէ՛ ապա
 սիրելի՛ երիտասարդութիւն, լսէ՛ այն առա-
 քինութեան ձայնը, որ բարեխառնութիւն
 կ'անուանի :

Բարեխառնութիւն, և ա՛հ, ի՞նչ սիրելի
 լի բառ. ի՞նչ քաղցր առաքինութիւն, որ
 սակայն անախորժ և անհաճոյ շատերու քր-
 մացը, ատեցեալ դարուս մարդիկներէն, և
 հալածեալ ու անբնակ ընկերական աշխար-
 հէն : Բարեխառնութիւնը որ մեր սրտին
 փրփաքներուն և ցանկութեանց շափն ու
 սահմանն է, այս ամենահարկաւոր առաքի-
 նութիւնը որ սանձն է մեր անկարգ և մութ
 կիրքերուն և մեր կեանքը գովելի ընծայ-
 քի մը մէջ դնելու շարժառիժ, աւա՛ղ,
 հալածեալ կը տեսնուի մարդկութեան ծո-
 ցէն, և որում սակայն ե՛թէ ուշ դնէինք,
 ի՞նչ փրկարար և իրաւասէր յարդորներ պի-
 տի լսէինք :

Եկո՛ւր ուրեմն ո՛ր բարեխառնութիւն,
 եկո՛ւր և խօսէ՛ երիտասարդութեան քու
 բոլոր պահանջումներդ և համարձակ յայտ-
 նէ՛ քու տրտունջներդ, որոնք հարկաւ գոհ
 պիտի ըլլան քեզմով, վասն զի դուն երջան-
 զանկութիւն կը բուրես, քու քայլերդ քաղց-
 րութիւն և բարութիւն կը բերեն մարդոց,
 խօսէ՛ արդ, երիտասարդութիւնը պատ-
 իասա՛ է քեզի շօտու :

Եկո՛ւր և խօսէ՛ քեզի շօտու :

(Ի Բերանոց Բարեխառնութեան)

Հնու թեան այն երջանիկ դարերէն ետ-
քք, այն առեւն երբ ես մարդոց մէջ կ'ապ-
րէի, երբոր մարդիկ ինձմով կ'ապրէին, երբ
սակաւ ապեառութիւնք, դոհունակութիւնն
և պարզասիրտութիւնք ընդ հանուր սովորու-
թիւն մը եղած էին մարդոց, և հազուա-
գիւտ էր տեսնել մարդ մը որ հանրական
սովորութեանց և կանոնից ժխտելով ուրիշ
ճամբայ մը բռնէր, այն առեւն ես շատ եր-
ջանիկ էի, ինչպէս նաև մարդիկ, քան թէ
հիմա, այս դարուս մէջ, յորում մտքերը
որպէս թէ քաղակցած բլբան և մարդոց
դատողութիւնք կրթուած ու լաւացած :
Ներկայ դարուս մէջ մարդը շատ պիտոյք-
ներ ունի, բայց շատերն ալ պուրտակ-
եալ և անբնական պիտոյքներ են, ամէն
բանի մէջ չափազանցական բնթացք մը կը
տեսնուի, չափազանցութիւն խօսքի մէջ,
չափազանցութիւն սննդոց մէջ, չափազան-
ցութիւն զգացողութեան մէջ, չափազան-
ցութիւն վայելից մէջ : Եւ այս չափազան-
ցական բնթացքով քանի ժամանակը յառաջ
երթայ, այնչափ ալ մարդ կային ազգի առո-
գութիւնն և ոյժն տկարանալու և միան-
դամայն կեանքն կամ հասակներն կարճը-
նալու վրայ են : Շատ հեղանակն որ զիս ի-
րենց մէջէն փտարական հարածեցին, իւրո-
վի կը հարցունեն թէ ի՞նչ են ասոր պատ-

ճատները և շեն կրնար գտնուի թէ՛ Մարտի
 անբարեխառնութեամբ, բնութեան օրէնքներէն գորտ
 անբնական գործաց կամ պիտոյից անջնապարտ ըլլալով
 անպարտապէս իւր ատոյցութեանը, չաջակազմութեանը
 եւ երկարակեցութեանը կը խանգարէ :

Շատ անգամ ալ նահապետաց պատ
 մութիւնները կարողալով, անոնց երկարա
 կեցութեան վրայ կը զարմանան, ինչպէս
 աշխարհի վրայ ամենէն երկարակեաց մարդն
 Մաթուսաղա՛ որոյ կեանքը մինչև 969
 տարիներ երկարեցաւ, իրենց կարճատե
 կենաց բաղդսով մամբն որ այժմ 80 էն և 90
 էն վեր շեշներ և հարիւրամեաց ծերունի մը
 մատնանիշ կը ցուցնեն, յապուշ կը կրթին
 այս մեծ տարբերութեան առջև և շեն մը
 տածեր թէ որչափ ալ մեծ տարբերութիւն
 կայ անոնց և իրենց մարդոց կենցաղավա
 բութեանց մէջ : Առքա հպատակք միշտ
 բնութեան օրինաց անշեղ կը քայլէին անոր
 ճամբէն . անոնց կեանքն արդեան անվեր
 ջանալի մտատանջութեամբ, արուեստա
 կեալ պիտոյից ծանրութեամբ և ազակա
 նազործ մտութեամբ չէր ճնշուէր : Ազատ
 էին և ազատ օղ կը շնչէին, ռմանք ի
 իրենց արածերուն և ազարակներուն բեղմնա
 ւոր հոգերը կը մշակէին և ժուժ կարութեամբ
 ապրելով իրենց քաջապաշտութիւնն անվր
 տանդ կը պահէին : Ռմանք ալ հոխտակուն
 ցուպն ու սրինդն առած իրենց խայտապոյ
 հօտերով մշտադարձ մարդաց և բլրակաց

մէջ կանցրնէին իրենց անմեղ կեանքը :
 Բայց երբ որ դարեր իրենց շրջանն ըրին,
 մտութիւնք ալ իրենց ապականարար սեր-
 մունքը ձգեցին մարդկային կտրուի կազ-
 մութեան մէջ և յորդոց յորդի յաջորդելով
 անոնց դժգոյսի սերմունքը (ախք և հիւան-
 դութիւնք) հետզհետէ մարդկային ոյժն և
 քաջառողջութիւնն խանդարեցին : Ենչած
 օգերնիդ ձեր բնակարաններուն մէջ այն
 դուռ մաքրութիւնը չունի կարծես : Իսկ
 ձեր կեանքը սրտամաշ դործերով, արհեստ-
 ներով և հողերով ծանրացած է : Անհրա-
 ժեշտ պիտոյից հետ շուայրական պիտոյից
 մասակարարութեան հողերը կեանքն ան-
 զգայի կերպով կը մաշեն և անընդհատ
 բաղձանքներ զձեզ կը ներդեն : Սակաւ ապե-
 տութիւն չունիք, ձեր դանուած վիճակէն
 միշտ դժգոհ էք : կը տեսնէք մէկը ունայն
 զարդարանաց և վաղանցուկ վայելից մէջ
 և անդէն ի նախանձ կը դրդուիք, հառա-
 շանքներ կ'արձակէք թէ ի նչպէս կըլլայ որ
 դուք ալ զանոնք վայելէք :

Ահաւասիկ ձեր ալ կեանքը, ո՛րչափ հե-
 ռու է նահապետաց կեանքէն, որ յիրաւի
 ա՛յնչափ երկար կը տեւէր : Արդի ընկերու-
 թեան մէջէն հայածուելէն ի վեր շատ ան-
 գամ կուգամ և հեռուէն կը նկատեմ ձեր
 կենցաղական մտութիւնները, որով դուռա-
 ճան կըլլաք ձեր կենաց :

Հասարակաց փողոցներուն մէջ ալ կըտես

նեմ երբեմն կարգ մը մարդ իկ, որոնց գինով
 անուր կուտան: Սոնց մեծ մասը ընտանե-
 կաց և զաւակաց աէր սակաւ ոչան մար-
 դ իկ իրենց շահածուն կարեւոր մասը կը
 ձգեն գինեւան շշուկներուն մէջ, անե-
 բեւոյժ միջոցներով իրենց ներքը կը մանամ,
 սրտին կը խօսիմ, բայց ճիւղեր ինձ, և միւ,
 ինչպէս խղճացեր եմ, որ մինչ իրենք այն
 աղակով շնկոյններուն մէջ տաք դիտով
 դաւաժներ կը պարպեն անյագ արար, սա-
 դին իրենց կինն ու զաւակներն ձեռքեր-
 նուն կը սպասեն պատար իկ մը հաց և կերա-
 կութ գանալու համար: Սոնց զաւակները
 իրենց հօրը դաւաժան բնութիւնը համբե-
 բեք ձանձրացած և անօթ ու թեւէ լկած
 մեկ կողմը կիյնան կը ընանան: Այս, ո՞ր-
 քան երջանիկ կ'ըլլայի երբ այն միջոցին կա-
 բենայի շարժել այս գինեւան հայրերուն սիր-
 ար և նշմարել տալ իրենց իւր ընտանեաց
 այն աղեկատը և սրտանայ երեւոյժը, այն
 տան անասրակոյս յօժարակամ պիտի հե-
 աանային իրենց անարդ անբարեխառնու-
 թեւէն և պիտի ուխտէին իրենց կեանքը
 չափաւորել:

Չկայ արդարեւ այնպիսի բան մը, որ օգ-
 տակար և անխառն չըլլայ չափաւոր դարձա-
 ծութեամբ, որչափ անօգուտ և միատակար
 ինչն չափադանցելով: Ես, Բարեխառնութեան
 իբրեւ առաջին բարեկամ մարդոց, ճեմը
 սեր թէ մի խմէր, այլ մի թագու իր տա-

կառնեցաւն մէջ . փասն զի այն ասեւն զի-
 նին եթէ շառութիւնն եւ օղոտ մը աւնի նէ
 այն ալ կը կորսուի եւ կ'ըլլայ թոյն խաղա-
 դութեանն եւ ուրախութեանն : Այն ասեւն
 զուարթութիւնը կը հետանայ . բարեկութիւնն
 կառաւարկութիւնն , խառնութիւնն եւ շփոթ
 կըսկսին եւ փոխանակ քաղցր փայտ յ խառ-
 նածաղանձ աղմուկը երեւան կ'ընեն : Արթ-
 նութիւնը կը փոխուի թմբութեանն եւ ապ-
 շութեանն , վերջապէս համեմատութիւնն , հե-
 զութիւնն , դատարարութիւնն եւ ծանրարարու-
 յութիւնն խոյս կուտան կը հետանան :

Արիշ ընկերական մտութիւն մը կը տես-
 նեմ գրեթէ՝ բոլոր երիտասարդաց վրայ ,
 որոնց սիրելի պարծանք մը կը թուի այս մտ-
 լութեան սովորութիւնը եւ որուն մեծ հո-
 գով ու տանջանքով վերջապէս ենթակայ
 կ'ըլլան , որպէս թէ անհրաժեշտ եւ կենսա-
 տու պիտոյք մը ըլլար , այս է ծխախոտի գոր-
 ծութիւնը : Այս թուանաւոր խօսք , որնոր
 մարդկային սեռին մէջ զարմանալի արա-
 դութեամբ տարածուեցաւ եւ որուն գոր-
 ծածութիւնը պետական արգելքներն իսկ
 չ'կրցան կանցնել , ուր ուրեմն մարդուս
 անձնիշխան կամուրջը թողուեցաւ :

Երբեմն ուրախութեամբ կը զխտեմ այն
 երիտասարդներն , որանք այսու կատակեակ
 պիտոյքներու բարբոսին զերի շեն ըլլար .
 բարեխառնութիւնը եւ ճշմարիտ պիտոյք-
 ները միայն կը սիրեն . բայց ո՞րչափ մեծ

կըլլայ ցաւս երբ կը տեսնեմ այն զուարթ ա-
 ծաղիկ պատանեաց և երիտասարդ այ խում-
 բը, որոնք բնական պիտայքներէ աւելի ան-
 բնական և անկարևոր պէտքերը կը սիրեն,
 զեղխութեանց և հեշտութեան անկանոն
 վայելից մէջ կը թաղուին, և այնպէս իրենց
 կողմուածքը կը տկարացնեն և քաջամտ
 ջութիւններ կը կորսնցնեն, վասն զի բնու-
 թիւնը պատրաստ է միշտ պատժել ամէն
 անոնք, որ չեն պահեր իւր օրէնքները:

Արդ, ո՞վ երիտասարդութիւն առողջ
 և կայտառ բնութիւն, դու որ կը սիրես
 աշխուժալի հասակդ անցնել անեղբ ու բա-
 խութեանց, հաճոյից և վայելից մէջ, լսէ՛
 ուրեմն, որ խօսքս չը վերջացուցած համա-
 ոտախ ցոյց տամ քեզ այն մշտաբուխ աղ-
 բիւրն հշմարիտ և երջանկաբոյր զուարճու-
 թեանց: Երջանկութիւն և վայելք կը փնտը-
 ուէք, ամենեւի՛ն, ոչ երբէք կարելի է զայն
 զեղխութեանց, հեշտական վայելից և ան-
 կանոն բարուց մէջ գտնել. ձեզի համար
 զուարճանալու և տխուր ժամերը քաղցրա-
 ցընելու համար ուրիշ շատ շահաւէտ բաներ
 կան: Ի՛նչ անոյշ և հողեզմայլ գրօսանքներ
 պիտի վայելէք բնութեան կամ տիեզերաց
 մէջ, երբ լուրջ մտածութիւն ունենաք,
 երբ զձեզ շրջապատող բնական առարկա-
 յից և տեսարանաց վրայ ուշադիր նայ-
 ուածք մը ձգէք. երբ աչերնիդ յերկինս կը
 դարձունէք. միթէ չըյո՞ւզուիք ձեր սիրտը:

երբ որ կը դիտէք այն ընդարձակ կամարը ,
ուր որ կապուտակ ամպեր գեղատեսիլ կը
ճեմեն . ուր աստղերը նշուլագեղ կը փալ-
փլան և ոսկեճաճանչ արևն ճառագայթից
նետեր կ'արձակէ յերկիր , 'ի դիտելն զա-
սոնք , ձեր հոգիներուն մէջ բերկրութիւն
մը , հրճուանք մը չէ՞ք իմանար :

Բայց եթէ երկնից տեսիլը ձեր սրտե-
րուն ձանձրութիւնը չը կարենայ փարա-
տել , և քաղցր զգացում մը արծարծել ,
կրնաք աչերնիդ բնութեան տեսարանաց
վրայ դարձունել և առանց տաղտկութեան
հիացմամբ դիտել կանաչագեղ խոտերը ,
քնքուշ ծաղիկները և ոստախիտ ուռենի-
ները : Ձեր ուշն աւելի յառաջ տանելով
պիտի տեսնէք խնդութեամբ անոնց մէջ
պատասպարուած բիւրաւոր միջատներն և
որդերը , անոնց իմաստուն և յառաջատես
գործունէութիւնը :

Պիտի տեսնէք մեղուաց ժրութիւնը ,
անոնք որ ծաղկանց հիւթն ու անուշք գող-
նալով մեղր կը շինեն . Պիտի լսէք նաեւ
թռչնոց սիրապլպուլ դայլայլիկը , որն որ
տխրութեան քողը մեկդի պիտի քաշէ ձեր
դէմքերէն և պիտի տայ ձեզ վայելել ձանձ-
րութենէ ազատ վայրկեաններ :

Եթէ իսկ ասոնց և ո'չ մեկէն ճաշակ մը
չը կրնաք առնուլ , չը կրնաք հաճոյք մը
զգալ , ունիք նաեւ ծովը , կապուտագեղ
ջրերով ընդարձակեալ ծովը . որուն ալիք-

ներքե կանու է կանու եղերքին կու գան կը
 գարնուին և դու արթ աջուցիչ շառ աշխուններ
 կ'արձակեն : Մերթ հանդ արտահոս դեռակ
 ներքու նման հեղիկ հեղիկ կը ծփան , մերթ
 ալ շղթ աչաղերծ դառանաց նման կատաղած
 կը փրփրին կը դիզուին : Երբ կարծէք թէ
 կանու է կանու դարով զամաքը պիտի ողու
 դեն՝ ամօթահար յեսս յեսս կը քաշուին ,
 որպէս թէ չը համարձակին մարդարնակ
 երկրին վրայ ելնելու : Վասն զի Արարիչը
 հրամայած է ծովուն , որ կը սանձէ անոր
 ջուրերը . « Զայդ վայր եկեացես և անդ էն ի
 քեզ դարձցին այիք քս » :

Այս , բնութեան այս հոգեգնացի տեսա-
 րանները դիտելով , դիտելով նորա հիաս-
 քանչ իրերն և էականերն կարելի է արդեօք
 դու արթութիւն և հաճոյք չդրալ . . . :

Եկուք ուրեմն , ո՛վ երիտասարդութիւն ,
 եկէք և դուք ազգ մարդկան , որ ի պիկու-
 ոքս աշխարհի , անդ ա՛մ մը բնութեան հրա-
 շալի տեսարանին յայց ելլանք , երբ ձեր հո-
 գին ձանձոյթ կ'զգայ կը ներդանայ և դու ար-
 թութիւն կը փնտռէ :

Երջանիկ և զանկալի դրօսանքն հո՛ւս է .
 ասկէց դու քոք ամենք մեզապարտ և կոր-
 ծանիչ : Դուք երբ որ աշխարհի վրայ ու-
 շողիք նայուածք և խորհրդածու միտք ու-
 նենաք , կրնաք դու արթ անալ բնութեան
 տեսարաններով :

Թողէ՛ք ապա այն ամեն անբնական

պէտքերը , որոնց կարօտութիւն չունիք ,
 թողէ՛ք բարուց և զգացմանց անկանոն
 գործերը և սիրեցէ՛ք բնութիւնը , սիրեցէ՛ք
 առանքիւնութիւնը և մի՛ հարած է՛ք ձեզմէ՛ զայն
 որ կը խօսի յերանութիւն և ի բարիա
 սոյն և սիրելի երիտասարդութեանդ :

Մարտի 19

Ահա առիկ բարեխառնութիւնը երիտա-
 սարդ սրտերու այս անգին խրատոյսները
 կուտայ միշտ , անիկայ կը պահանջէ որ զը-
 տարծութեան պատրուակաւ մեր կազմը
 ուսածքին , խելքին ու վարքին մասնակար
 բաներու գերի չ'ըլլանք և զմեզ կրնոյ ու
 զգացմանց փոթորիկներէն զգուշացնենք :

Արդարև անոնք որ իրենց երիտասար-
 դութիւնը զեղխութենէ և հեշտակեցու-
 թենէ հեռու՝ բարեխառնութեամբ կ'անց-
 նեն , հանգիստ ծերութիւն մը պիտի վայե-
 լեն . իսկ անոնք որ անբարեխառնութեամբ
 անճնատուր կըլլան արբեցութեանց , հեշ-
 տութեանց և այլ մոլութեանց , փորձով յայտ-
 նուած է որ այնպիսեաց ծերութիւնը խը-
 ուովեալ փիճակ մը և դժնդակ վախճան մը
 կունենայ :

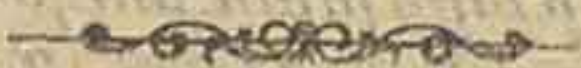
Բարեխառն ըլլանք ուրեմն : Եւ կը կար-
 ծէք թէ այնչափ խիստ են սորա պահան-
 ջումները , կարծէք թէ հակառակ մեր բը-
 նութեան և խառնուածքին օրէ՛նք մը դը-
 ընք :

բաժ է մեր վրայ, ո՛չ, նոյն իսկ բնական օրինաց շաւիղն է, ուսկից որ բարեխառնութիւնն զմեզ կ'առաջնորդէ :

Կրից բռնութիւնները թոյն են մեր էութեան, դաւաճանք առողջութեան . իսկ ասոնց սահմանաւոր և կանոնաւոր ընթացքն՝ ազգիւր կենաց և լոյս հոգւոյ :

Միայն իւր կիրքերուն անճնատուր եղած անձը գովելի և կատարեալ մարդ չէ : Բոլորովին կիրքերու տեղի տուող սիրան ալ անզգայ և ցուրտ է :

Բարեխառնութեան առաքինութիւնն այս երկու ծայրերուն միջին ճամբան է . և այս իսկ է ամենէն գովելի և բանաւոր ճամբան :

Ը

ՋՈՒԱՐՃԱՍԻՐ ԾԵՐՈՒՆԻՆ

Համարձակ կատարէ՛ այն խաղերն եւ
դուարճութիւնները, որք անմեղ են եւ
անվնաս .

ՎՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

Ամէն աղէկ անցած կեանքն այն չէ՛,
յորում մարդ աւելի զուարճութիւն,
գրամ, մեծութիւն, պատիւ եւ համա-
րում ստացած է, այլ այն կեանքն է,
յորում մարդս շատ մեծ օգտակար գոր-
ծեր եւ մարդկային պարտաւորութիւն-
ներ կատարած է .

Տ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏԱՐՈՒՈՅ շրջանին մէջ կու գայ այնպիսի
օր մը, յորում համայն ազգեր խնդու թեամբ
և ուրախութեամբ կը լեցուին, յորում մար-
դիկ կարծես թէ՛ նոր հողի զգեցած և նոր
զուարթութեամբ վառուած կերպով մը կը
սեն իրարու . Մեր ցաւերուն վրայ լալու
կամ մեր աղեակից վրայ խորհելու ժամանա-
կը չէ՛ . մէկգի երթան այսօր սուգ և արտ-
մութիւն մեր սրտերէն և ուրախ ըլլանք .
վասն զի բարեկենդան է :

Բարեկենդան, ուրախութեանց և զը-

վարձու թեան նա իրեալ այս զուարթ օրուան
 մէջ տղայ ու պատանի, երիտասարդ և շա-
 վասաս, այր և ծերունի մէկ խօսքով ամեն
 աստիճանի ու վիճակի մարդիկ կը մտնան
 իրենց հողն ու վշտերը, մէկդի կը թողուն
 իրենց ակնածութիւնն ու ծանրութիւնը և
 իրենց դրաղանքն ու ցործերը դադրեցու-
 ցած դաս դաս կամ տուն տուն մէկտեղ կը
 թողնին, կը պարեն, կը խմեն ու կերգեն
 կամ ուրիշ այլևայլ դրօտանքներով իրենց
 ժամանակը կանցուեն: Ամենուն վրայ ընդ-
 հանուք բերկրանք մը կը ցորայ, դէմքերն
 անմարտի ծիծաղներով կը ժպտին, ամենքը
 զուարթութեամբ կը շարժին: Պմանք ալ
 խեղկատակ կերպարանքներու կը մտնեն,
 ծիծաղաշարժ դիմակներ կը հագնին. վեր-
 ջապէս դարմանալով կը նայիս թէ՛ ի՞նչպէս
 երեկ աշխարհ ու մարդիկ խելօք ու կարգով
 կը վարուէին, այսօր ո՛ւրիշ կերպ մը եղած են:
 Այն իսկ ծանրադուլս և խնամասէր
 մարդիկ այսօրեայ զուարճութեանց մէջ բա-
 ժին ու մասնակցութիւն ունին, երբ ուրիշ-
 ները կը պարեն, կերգեն, այն մուշինայնե-
 րը սր իրենց թմբուկներուն թնդ խններովը
 փողոցները կը ըսեն, փիղիստիսյանկան մրտ-
 քերն ալ զուարճալի խորհրդածութեամբ
 կը համակուին, անոնք ալ կը զուարճանան:
 Եւ որչ, ի՞նչ ցանկալի և ի՞նչ շահաւէտ են
 ատոնց զուարճութիւնները:
 Ի լուր բարեկեանք անի խնդութեանց

անդամ մը ես դ'աղի և տեսայ ծերու նին, որ իմ
խոնարհ անակին պատահանք ելած կը դի-
տէր հաճութեամբ երկտասարդ այ և ման-
կանց դուարթ արար խաղալն ու զատկրտեք:

— Արդեա՛կ, բառ նա ինձ, ինչո՞ւ դու ն
մասնակից չես բլլար այսօրեայ ուրախու-
թեանց, տե՛ս ամեն մարդ խաղու, խնճոց-
քի և կերուխուսի ետեւէն ինկած է. այսօ-
րը չ'անանիր ուրիշ օրերու յորս անձնիւր
մարդ իւր գործին ետեւէն կը վազէ. այսօր
պէտք է ամեն մարդ հրաժարի իւր հոգե-
րէն և մասնակից բլլայ հասարակաց այս
խնճոցքին:

— Գիտե՛մ, պատասխանեցի ես ալ, բայց
ե՛մ պէ երբեմն մայրը իւր տղան անիծեր է
բարեկեանց անի օրով գործի երթալուն հա-
մար: Բայց զարմացած եմ թէ ի՞նչ նշանա-
կութիւն ունին արդեօք հասարակաց այս
չարժ տմեկրը:

— Ստիկա, բառ, զարմանալի թող չը
թուի քեզ. բարեկեանց անի նշանակութիւ-
նը, ա՛խ ախ, մեր ժամանակները, ո՞ւր եմ
հիմայ. ասե՛սօք մեր երկտասարդ ու թեան-
կրտախտ տարիքին մէջ ինչե՛ք չէինք ընել
ի՞նչ ծաղրածու հնարքներ կը դ'անայինք
ծաղրելու համար այս ծաղրելի ոչխարհս-
ե ապաքէն ի՞նչ է աշխարհս, եթէ ոչ վիթ-
խարի գողան մը, որ գլխիւ իւր ներքեւը
առած ծանր ծանր վիշտերով կը տա-
ռ ապեցնէ. երբ մենք յաճողութիւններէ

աւելի շատ անգամ շարիք և դժբաղդութիւն կը կրէինք . երբ ուրախութիւնն վայրկենական ստուերի մը պէս շուտ շուտ կ'անցնէր և կարծես թէ հոգք և մտատանջութիւնք մեր բաժինը կ'ըլլային այն ատեն կրսէինք իրարու . ուտենք , խմենք և ուրախ ըլլանք և մեր ուրախութեամբը ծաղրենք այս աշխարհս :

Ծերունին պահ մը իւր անցելոյն յիշատակաց մէջ թաղուեցաւ . և ես հասարակային զուարճութիւնները դիտելով կը մընջէի . այսօրեայ խնդութիւններն ինչ անվերջանալի են . երեկոյեան ստուերը սկըսած է տիրել , գիշերն իւր սև քօղը երկրիս վրայ կը տարածէ . խաղաղութեան , հանգստի և քնոյ թամանակը կուգայ , դեռ մարդիկ կը շարունակեն իրենց ծաղրածու ուրախութեանց մէջ :

— Պէտք է այդպէս ընել , կրկնեց ծերունին իւր խոկումներէն սթափելով , պէտք է այդպէս ընել . քանզի ուրախութիւնն ու վայելքը կենաց մարդադաշտին վրայ կողոպուտ մը կը սեպուին , զոր պինդ աշխոյժ զօրականներ կրնան ձեռք բերել : Երբոր մենք հեռանուա կըլլանք աշխարհիս վայելիցն ու զուարճութեանց , անդանդաղ վազելու ենք հոն . մանաւանդ երբ դիպուածն ինքնին առ մեզ բերէ ուրախութիւններն պէտք չէ՛ որ հեռանանք անոնցմէ : Հաւատա՛ որ տարիներու հոլովմամբ մեր կենաց

հակիրճ միջոցն ալ ձեռքերնուս կը թռի և
այսանայից մահը դեռ հեռու կարծած
Ժամանակնիս 'ի քթթել ական կուգայ կը
հասնի և մեր կեանքը կը յօշատէ: Հինաւուրց
աշխարհակալը շատ իրաւացի խօսք մ'է ըրեր.
կե'ր արք և ուրախ լե'ր, դի վաղ մեռանիս:

— Արդարեւ, ըսի ես ալ, այսպիսի կար-
ծիքներ շատերու մտաց մէջ դադարաւորած
են' եղած են մարդիկ ալ, որ իրենց կար-
ծիքն 'ի կատար վարած են. միշտ երջանիկ
սեպելով ինքզինքնին, քանի որ հողատան-
ջութենէ ազատ ինչ անմեղ ուրախութիւն
որ վայելած են' քովերնին մնացած է: Գու-
ցէ ասոնք պիմդ ահարկու աշխարհակալնե-
րէ ալ երջանիկ եղած են, աշխարհակալներ
որ մրրկի նման զաշխարհ կը յուզէին և գող-
ցես սորա ընդարձակութեան մէջ չը սեղ-
մելով անարգ փառասիրութեամբ չարաչար
կը հողնէին իրենց իշխանութեան երկիր-
ներն աւելօք ընդլայնելու համար, մինչդեռ
իրենց աճիւնը թիզ մը հողի մէջ ամփոփե-
ցին: Անմեղ զուարճութեանց ետեւէ վա-
ղող զուարթ անհողներն ալ ասոնց պէս մե-
ռած են թէ եւ, բայց սա տարբերութեամբ
որ մին իւր անցաւոր փառքն ամսասարով
անցած է, իսկ միւսը գոհ և հանդարտ ապ-
րելով երջանկաբար վերջացած:

— Այդու ամենայնիւ, ըսաւ ծերունին,
պէտք է գիտնալ որ իւր բովանդակ կեան-
քը միշտ ուրախութեանց նու իրելով գործէ,

աշխատանքէ քաշուիլը ներելի չէ՛, մանա-
ւանդ ասիկա աւելի մարդկութեան դէմ է՝
Ուտե՛լ, խմե՛լ, և օր մ'ալ անցնի՛լ յաշխար-
հէ, նման անբան անասնոց, ապաքէն այս
վարմունքը ամենամեծ նախատինք մ'է
մարդկային կոչման. այո՛, ձեռնունայն չը
պիտի զատուինք յաշխարհէ :

Աշխարհի ամենաթշուառ մարդն է այն,
որ կը ծնի մերկութեան և չղոյութեան
մէջ, մերկաբար և տնանկ կ'ապրի և ունայ-
նաձեռն կը չուէ յաշխարհէս. նա՛, կարեկ-
ցութեան արժանի հէք արարած մ'է, որուն
վիճակակից չըլլալու համար պէտք է մարդ-
կային բարձր կոչումը մեր զուարթ հան-
դէսներուն մէջ իսկ մտքէ չը հեռացունել
թէ՛ մարդս մեծագործութեան և անմա-
հութեան համար ծնած էակ մ'է :

Ծերունին իւր խօսակցութիւնը այս տեղ
հասցունելով վերջացուց և ես գոհ սրտով
կը դառնայի իր քովէն, բարեկենդանի օրը
այսպիսի մտաւոր զուարճութեամբ անցու-
նելուս համար :

Արդարեւ աշխարհիս ուրախութիւններն
բարեկենդանի օրուան յատուկ չեն, բայց
ե՛րբ և ո՛ւր ալ որ ըլլայ պէտք է ՚ի ձեռին
ունենալ այն կշիւը, որ չափաւորութիւն
կ'ըսուի :

Խնդութիւնք որչափ որ ալ համառօտ
ըլլան, այնչափ ալ մաքուր, հաճելի և քաղցր
կըլլան. երբ ընդ երկար կը տեւեն, այն ա-

տեն հաճոյից կը փոխանակեն տաղակու-
թիւնն և ձանձրութիւնը: Արարիչը ամեն
բան կարգով և կանոնով բրած է, զորս
բնութիւնը կը սորվեցնէ մեզ:

Մեծ կանոն մը մարդուս համար, ամէն
բան իր ժամանակին ընել, ամեն բան իր
նպատակին գործածել, ամեն բան իր տե-
ղը դնել, ուստի ուրախութեան ժամանակի
մէջ պէտք է ուրախութենէ չը կասիլ, գոր-
ծի մէջ ալ ժրութենէ և ջանքէ:

Սակայն ուրախութիւններն ալ տեւական
կեանք մը չունին, բազդը յեղյեղուկ և
մարդուս վիճակը մի և նոյն հաստատութիւ-
նը չունի: Ուրախութիւնը մեր կեանքին
մէջ իբրեւ սիրահամբոյր աղաւնի մը միշտ
հալածական կը քշուի տրամութենէ, ուրա-
խութեան աղաւնին հազիւ կը հանգչի ի
մարդ, և ահա տրամութիւնն գիշակեր
թռչնոց նման արագ թեւերով կը հասնի և
կը թաւալէ զայն իւր անյագ որկորին մէջ.
այսպէս ամէն բան անհաստատ է մարդուս
համար, ամէն բան կը փոխուի և կ'անցնի.
հարստութիւնը, փառքը, պերճութիւնն
ստուերի նման կ'անհետանան:

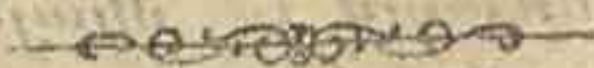
Հոս ուրեմն զգայի կ'ըլլայ թէ, անհաս-
տատ բազդին հարուածոց տակ չընուածե-
լու համար, մեր ընկերական կենցաղոյն մէջ
պէտք է չափաւորութիւնը ձեռքէ չըթողու-
նայս միջին ճամբայով է միայն որ կրնանք
մեղմացնել մեր վիշտերն և տրամութիւնքը:

Չը գիտովսայ ուրախութենէ, երբ իւր հրապուրիչ բաժանին 'ի ձեռինս առ մեզ մտնենայ, պէտք չէ' անասանան ախնով քամել զայն, ոչ ալ պէտք չէ մերժել. արամութեանց և ճախողութեանց մէջ ալ այս ընթացքը բռնելով՝ տեղ չըտալ երբէ՛ք սրբաւի տարապայման կսկիծներուն:

Այս տառապանաց տխուր հովտին մէջ քանինե՛ր տեսած են այս աչքերս, որոց համար խիտ դժուարին եղաւ իրենց վշտաց բերը թեթեւցնել և ընչ մը խաղաղ օղջնել: Բարէ՛, ի՞նչ թշուառութիւն . . . երբ իրենք ուրախութեանց հեշտին վայելքներուն մէջ կը խայտային, արամութեանց տխրանուագ զանդակներն հնչեցին ականջուն. և ա՛խ, ի՞նչպէս իրենց այն ուրախ և զուարթ ձայներն աղիտղորմ հառաչանաց փոխեցան:

Ասոնց վիշտը առաւել նուազ և մխիթարելի պիտի ըլլար, եթէ իրենց կեանքը չափաւորութեամբ կշռէին. եթէ ուրախութեան վայելից մէջ մտքէ չը հանէին արամութեանց պատահանքն, եթէ յաջողութեան ժամանակին յիշէին նաև ճախողութիւնքը:

Այս է ահա երջանկութեան ամենամեծ գաղտնիքներէն մին, երբ անհնարին կ'ըլլայ ցաւերը բնամթնջ ընել, զանէ գիտնալ զանունք մեղմացրնելուն կերպը:

ՄԷՐ ՆԻ ԸՆՏԱՆԻՐ

Յէպ 'ի ուղիղ նպատակին դիմող սիրոյ դրախտ մը կրսապատէ . դանիկայ ընդունողին կեանք , անկէ վրիպողին թշուառութիւն : Երջանկութիւն կամ մահ , միջին կէտ չկայ սիրոյ համար :

ՆՇԱՆ ՄԻՐԶԱ

ՁՄՆԶ Երջանկութեան առաջնորդող ինչ ինչ կենցաղական առարկանութեանց վրայ խօսելնէս ետքը , չարժեք մի որ բուն իսկ երջանկութեան վրայ հայեցումք մը նկատենք , այն առանին երջանկութիւնը , որ ուղիղ և սուրբ սիրով մը ծնունդ կ'առնէ , այնք է մի որ մեր տեսութենէն զանց առնենք :

- Սէրը՝ բուն իսկ երջանկութիւնն է :
- Երջանկութիւնը՝ նոյն իսկ Սէրն է :
- Եթէ կուզես դիմապայ այնչափ ցաւերու , աղէտներու և միջտերու էն դիմապայ պատ-

ճառք, ուրիշ մը չես կրնար դանալ, բայց
Միայն Աստուծոյ խնայելը :

Աստուած երջանկութիւնը ընտանեաց
մէջ դրաւ, սիրէ՛ և վայելէ՛, ըսաւ և երկի-
որս դեղեցկացո՛ւր քու Սիրովդ :

Ա՛խ, այս զգացումը մարդուս դրախ-
տըն յերկիր փոխադրելու պաշտօնը պիտի
ունենար :

ՍԻՐԵՅ մարդը . ընտանեկան կապերը
ամրացան . երջանկութիւնը հիմունքը պի-
տի հաստատէր . եկաւ մարդուն առաջին
ծնունդը . անոր դալստեամբը այս անհաս-
տատ հիմունքը խախտեցան . ընտանեկան
երջանկութեանց՝ ընտանեկան թշուառու-
թիւնք յաջորդեցին :

Վասն զի անոր սրտին մէջ ատելութիւ-
նը ծագում առաւ . նախանձն աղետալի
խորհուրդը տուաւ անոր : Ռճիրն յաշխարհ
եկաւ . և անպարտ Աբելի մը արիւնը առա-
ջին անգամ յերկիր հոսեցաւ :

Ա՛յն ատեն ահա խանդարեցաւ ընտա-
նեկան ներդաշնակութիւնը, այն ատենէն
ծնունդ առին վիշտերն և թշուառութիւնք :

Գրախտէն զկնի մարդուս այս աքսորա-
նաց վայրին մէջ դեռ մխիթարութիւն մը
կար . դեռ երջանկութեան յոյսն և վայելք
նշուլէին . սիրոյ երջանկութիւնն ունէր . ընտա-
նեկան քաղցր կենակցութիւնն՝ անդին եր-
ջանկութիւն մը չէ՞ր իրեն . այլ ամողոք թշուա-
ռութիւնը չուշայտու դառնացնելու զայն :

Բայց ընտանիքը չը կործանեցաւ, եւ չը
դառնացաւ միանգամայն:

Ընտանեաց կործանումն և սիրոյ դառ-
նութիւնը՝ ատելութիւնն և թշնամանքնն:

Հալածեցէ՛ք ընտանեաց մէջէն ատե-
լութիւնն ու թշնամանքը. մաքրեցէ՛ք Սէրն
իւր անսուրբ կեղեւներէն. և ահա՛ կուգայ
երջանկութիւնն և սիրալիր ձեզ կ'ողջունէ:

Չուարթ և կայտա՛ռ երիտասարդու-
թիւն, քու երջանկութիւնդ ուրիշ ի՞նչ բա-
նի մէջ կը փնտռես. քու երջանկութիւնդ
ո՛ւր կը յուսաս դանալ:

Մտի՛ր ընտանեաց սեմէն. ճշմարիտ և
ստոյգ երջանկութիւնը՝ անմեղ սիրոյ շնորհ-
քըն է:

Երջանկութիւն, առողջութիւն, ուրա-
խութիւն, ամե՛նը ընտանեաց մէջ. ընտա-
նիքէն դուրս ամե՛նը թշուառութիւն, ցաւ,
տխրութիւն:

Բայց ընտանեաց մէջ ալ ցաւեր կան.
ընտանեաց մէջ ալ տրամուլթիւնն և թրշ-
ուառութիւնը կը տիրեն, բայց յանցանքն
ո՛ւմ է, յանցանքը ընտանիքին չէ. յանցան-
քը ընտանիքը չը կրցող կառավարողնե-
րունն է:

Առանց համամիտ և սուրբ Սիրոյ՝ ըն-

տանիքը կը կարծանի . երանու թիւնը թըշ-
ուառու թեան կը դառնայ :

Աղքատութիւնն անգամ պատճառ մը
չը կրնար բլլայ ընտանեկան երջանկութիւնն
արդիւելու . երբ սէրը կը թագաւորէ , վասն
զի երջանկութիւնը շատ ունենալուն մէջ չէ ,
ունեցածը դոհունակութեամբ վայելել գիտ-
նալուն մէջն է :

Երջանկութիւնը սիրով կը ծագի , ըն-
տանեաց մէջ կ'արմատանայ և ամուսնու-
թեամբ միայն կը հասուննայ :

Բայց ո՞վ է այս մարդն , որ կուգայ ձեր
ականջին կը քրթմնջէ . Աճոնո-թիւնը ազատու-
թեան գերեզմանն է :

Ասիկա ըսողը ճշմարիտը , բարեկամ չէ՛
ձեզի , ա՛յնչափ անմեղ վայելքներով , անուշ
և խանդաղատելի է դուանքներով ի կեանք
մը , ա՛յնչափ իրական , զուտ և մաքուր
զուարթութեամբ պատկեալ կենակցութիւն
մը ի՛նչպէս կը համեմատի գերեզմանական
սղոյ և տխրութեան :

Արդարեւ ամուսնութեան մէջ ալ թըշ-
ուառութիւն և սարժանք չը գոյանար չէ՛ ,
այո՛ , երբեմն այնպիսի դէպքեր և արկած-
ներ կը պատահին , յորս մարդն իւր կացու-
թեանն զզուելով՝ առջի ազատութեան օ-
րերը կը բաղձայ . ամէն ժպիտ , ամէն հա-

ճոյք դառնութիւն և վիշտ կ'ազդեն նմա :
Բայց միթէ այն դառն և վշտալի կարծը-
ւած անցքերն աւելի ազդու և զօրաւոր
են ընտանեկան երանութիւնները և ծնո-
ղական քաղցր ու բախտութիւնները յազթա-
հարեւու : — Երբէ՛ք :

Չքսենք ուրեմն թէ՛ Սմուսնութիւնը ա-
զատութեան դերեղմանն է :

Սակայն եթէ սմուսնութեան մէջ ան-
ստոյգ բաղդն զմեզ ա՛նանկ էակի մը հան-
դիպեցունէ, որ փոխանակ մեզի պարծանք,
ուրախութիւն և երջանկութիւն բերելու՝
մեր հանապազօրեայ անպատուութեան և
տրամութեան պատճառ ըլլայ, ի՞նչ բնեւ
պէտք է այն ատեն :

Ստոյգ է սակայն թէ՛ անանկ անսանձ
էակներ, կոշտ և անոպայ կանայք ևս կը
զտնուին, որոնք իրենց տմարդի և ապօրի-
նի վարքովը աւելի ազէկ կ'ըլլար եթէ ըն-
կերական աշխարհէն հեռանալով վայրե-
թեան մէջ աւանդէին իրենց յեախն շունչը :

Եւ սակայն յանցանքն ո՛ւմ է դարձեալ,
որ ընկերութեան մէջ յառաջ կուգան այս-
պիսի ճիւղոյին էակներ : յանցանքը կնո-
ջը չէ՛ . — յանցանքը դարձեալ անոնց կը
վերաբերի, որ ՚ի պահանջել հարկին ան-
փոյթ գտնուեցան զանիկայ ուղղելու :

Ինչ որ ըլլան այր մարդիկ, առաքինի
կամ մոլի, գիտուն կամ տխմար, կիները
մեր վարքին, մեր յատկութեանցը կամ մեր
ձիրքերուն վրայ կը ձուլուին:

Եթէ մենք ունենանք անանկ բարի սովոր-
ութիւններ, ընտիր և հաճելի վարմունք,
և ամենէն դառն պարագայներուն մէջ ալ
անայլայլելի քաղցրութիւն մը, ամօթալի
գործքերուն վրայ վեհանձնական ջասկո-
տութիւն մը, անհնար է որ կիները մեր
բարի օրինակին հետեւելու չը բռնադատ-
ուին:

Էրիկ մարդն է կիներ բարձրացընողը.
Էրիկ մարդն է դարձեալ կիներ նուաստացը-
նողը:

Կնիկ մարդուն բարքն ու բնաւորու-
թիւնը այն ատեն կ'եղծանի, երբ արդէն
մարդս եղծեալ և ապականեալ է:

Երբեմն կը պատահի ալ որ մեր բարի
սովորութեանց և քաղցրութեան հակառա-
կը, կանայք չը նմանին և չը համաձայնին
մեզի հետ. իրեն սովորած դէշ ունակու-
թիւններէն և անուշայ ընթացքէն իսկոյն
չը դառնայ, բայց կրնանք մի պնդել որ
մեր տեւական և անյողողող ընթացքին
միօրինակութիւնը բնաւ ազդեցութիւն մը
չընէ անոնց և հուսկ ուրեմն չը բռնադատ-
տէ զանոնք մեր օրինակին ազդեցութեա-
նը տակ իյնալու:

Երբէք չըտեսայ անձ մը, որ իւր կնոջը

արժան եղած յարգն ու պատիւն ընծայեր,
և փաստեր իւր պատուասիրութեամբ :

Երբէք չըտեաց նաեւ անձ մը, որ կինը
նուաստացրնել ուղելով անոր յարգանքը
զլանար և ինք փառօք մեծարուեր :

Կնիկ մարդուն փառաւորութեամբք կը
փառաւորիմք, անոր նուաստութեամբք կը
նուաստանամք :

Կինը թէեւ տանը խորանին մէջ կը նըս-
տի, թէեւ օրօրոցին քովիկը կերգէ միայ-
նակ. բայց ո՞վ չը գիտեր թէ անոր ազդե-
ցութիւնն այդ նստուկ տեղէն իսկ կը ներ-
գործէ ընկերական աշխարհին :

Արեւելք՝ կինն ընդ երկար ընկերական
աշխարհէն հեռու պահեց. տուներու մէջ,
վանդակներու ետին բանտարգել ըրաւ զայն.
խատութիւն չթողուց գործել անոր դէմ. . .
բայց այս պարագային մէջ ո՞վ էր փաստ-
ղը. — էրիկ մարդը :

Վասն զի կինը ընկերութեան մէջ չե-
րեւնալով, մարդու առջեւ ելլալու և խօ-
սելու ազատութիւնն ալ չունենալով՝ կա-
նանոցի միայնութեան մէջ անզգայ էակ մը
դարձաւ, անզգայ՝ դարուս պահանջումնե-
րուն, տգէտ՝ ընկերական պայմաններու, և
անհոգ ու ծոյլ և մանաւանդ անկարող հաս-
ցունելու այնպիսի զաւակներ, որ իրենց
խելքովը, ճարտարութեամբք և գործունէ-
ութեամբք օգտակար գիւտեր հնարէին,
և ամենքը ուրոյն ուրոյն միջոցներով երկ-

րին և իրենց զարդացման ու պերճու թեան
համար աշխատէին :

Կարծէք թէ կնոջ ազդեցութիւնն ան-
զօր է ընկերական գործոց խիժան ու խրա-
խոյս տալու :

Արեւելք անզօր կարծեց . կինն իր ան-
հողի էակ մը գիտնական կրթութիւններէ
զուրկ թողուեցաւ . և այսպէս գիտնական
կրթութիւններէ և գործունէութենէ զուրկ
սերունդ մը ունեցաւ . ուստի Արեւելքի
ճարտարութեան , հարստութեան և փա-
ռաց լոյսն յԱրեւմուտս անցաւ , որմէ այսօր
Արեւելք , որ գրեթէ դար մը յառաջ լոյս
տուած էր , դար մը ետքը լոյս կը մտնայ ,
ճարտարութեան և պերճութեան սքան-
չելեաց վրայ կը հիանայ :

Թէպէտեւ Արեւելքի փառաց ոյս խա-
ւարումն ունի ուրիշ պատճառներ ուր . բայց
անոնց մէջ դիտաւոր պատճառ մը եթէ կայ՝
այն ալ կնիկ մարդէն զլացուած գիտնական
կրթութիւններն և ընկերական յարդանքն է :

Արեւելք՝ ազիտութեան խաւարին մէջ
չփոխ ու մտքը քայքայած ստեղծ և ահա յԱ-
րեւմուտս՝ հանճարեղն Պոնափարթ և փի-
լաոփայտ հին Սթայէլ նստած՝ երկրին ա-
պագային ու զարդացման համար կը խոր-
հէին . արդէն շատ մարդիկ գիտեն Մեծին

Նոր օլէոնի հարցումն և փոխափայ աիկնոջ
այն նշանաւոր պատասխանը թէ, Պէտք է այն-
պիսի մայրեր հասցունել որ կրթել գիտնան իրենց զա-
ւակները :

Կնոջ մը բերնէն ելած այս մեկ խօսքը
պատգամի պէս արձագանք կը դնայ ժողովրդի
փրդեան մէջ. դրագէտներ իրենց խորհր-
դածու թեանց նիւթ կ'ընեն այս կտորը. երե-
ւելի մատենագիրք (ինչպէս է. Մարթէն, է.
Ժիրարտէն, Շաթոպրիան և այլք) իրենց
մատեններուն մէջ ընդարձակելով այս
նիւթը՝ հայրենակցաց մտքերուն մէջ կը
տպաւորեն թէ՛ արդարեւ պէտք է այնպի-
սի մայրեր հասցունել որ կրթել դիտնան
իրենց զաւակները :

Արեւմուտքի մէջ հնչող այս լորաւոր
ձայնին մենք ալ անդդայ չը կեցանք. մենք
ալ անոր արձագանք տալով կրկնեցինք ու
գոչեցինք. մեզի զաւակներ կրթել դիտցող
մայրեր պէտք են :

Իզական սեռը բարձրացրնել, անոր ըն-
տիր ձիրքերը մշակել ուղեցինք դաստիա-
րակութեամբ, թէպէտեւ մեր նպատակը
բարի էր և արդար. բայց արդիւնքն այ-
սօր ձախող և խիստ դէշ եղաւ :

Ամենէն կարեւոր ուսումները, որոնք
ընտանիքի մը, տպող այ մօր մը անհրաժեշտ

պարտքերը կը բախանդակեն, մեր աղջկանց
կրթարաններէն դուրս արտաքսեցինք, կըրթ
թութեան ստիպողական մասերը զանց ը-
րինք և երկրորդականներն ու հաճոյից վե-
րաբերեալ վարժութիւնները նախադաս և
դիր 'ի վեր բռնեցինք :

Ասոր արդիւնքը եղաւ այն ունայնասէր
և սքնամուղ օրիորդաց խումբը, որոնք ի-
րենց արդի կամ ապագայ անուսիններուն
փոխանակ երանութիւն և փառք բլլալու
թշուառութիւն և փորձանք կ'ըլլան և սխի-
տի ըլլան :

Ինչո՞ւ համար մեր աղջիկներուն չենք
ուզեր ապա այն առտնին կրթութիւնները,
որոնցմով ընտանեաց մէջ կարմատանաց
խաղաղութիւնը և որոնցմով գծտութիւնք
ու կռիւք սարսափահար կը փախչին :

Ընծայե՞նք անոնց մեծարանքն ինչպէս
որ արժան է . բայց իրենց տնական պար-
տաւորութեանց մէջ թերացած ատեննին ալ
աչք խփել՝ ասիկայ նորանոր զեղծմանց աղ-
բիւր կը բանայ . ասիկայ կրթութեան դէմ,
աղջկանց բարոյականին դէմ 'ի դորժ գըր-
տած մահացուցում մըն է :

Ունայնասիրութեան վարժութիւն մը և
ճշմարիտ ու ազատաբեր կրթութեան ոգ-
ւոյն դէմ հակառակութիւն մըն է : Պար-
զութեան դէմ թշնամութիւն և նորասիրա-
կան զեղխութեանց խրախոյս մըն է . ըն-
տանեկան պարտուց զգացման ջնջումն է :

Այսպէս ահա կը խանդարին ընտանեկան երանութիւնք, սէրը՝ դատնութեան կը փոխուի և ամուսնութիւնը թշուառութեան

Ընտանեկան երջանկութիւնն ապահովելու մասին հիները՝ մեր նախնիքն ու հայրերը շատ ընտիր սովորութիւններ ունին եղեր :

Ամուսնութեան գործին մէջ կարի աշարժութիւն և երիտասարդ ամուսնացողին և օրիորդին ուրիշ ազատութիւն չը տալով երբէք, բայց միայն այր և կին իրարմէ անձանօթ, ամուսնանալէ ետքը կը ճանչուին և այն ատենէն իրենց սէրը կը սկսի եղեր :

Թէտէտե հիներուն այս տեսակ սովորութիւնները դէշ հետեւանքներէ ալ ազատ չէ եղեր, բայց մենք ընտանիքը սիրով հիմնելու համար պէտք ենք զգուշանալ թէ՛ անոնց ծայրայեղ խատութիւններէն և թէ՛ հիմակուան մեր չափազանց ընտանութենէն :

Մենք հիմակուան ընտանի (թէքլիֆսիդ) երիտասարդքս նախնեաց սովորութիւններէն դէշերը ջնջենք ըսած ատեննիս՝ լուադոյններն ալ մէկտեղ կը կորանցունեմք և ամուսնութեան պարագային մէջ իբր անոնց հակառակեայն կը վարուինք :

Մեր ընտանութիւնն ու սէրն օրիորդի մը

հետ՝ ամուսնանալէ ետքը սկսելու է : Բայց
 հիմաջ որովհետեւ առաջուան խիստ պա-
 հանջութենքը վերցած են, թէ և արձակ
 համարձակ կրնանք մեր նշանածին տունն
 ալ երթալ դալ . բայց հոս դարձեալ մենք
 մնասաւոր պիտի ելլանք և դո՛ւն ուրեք
 մեր նշանածը :

Ամբողջ ընտանեկան կենաց մէջ շարու-
 նակելի սէրը շուտ մը պիտի ձանձրանայ և
 կէս մը իւր յաղուրդը պիտի առնու և ա-
 մուսնանալէն քիչ առեն ետքը դժգոհու-
 թիւնք և կռիւք ծագումն պիտի առնուն :

Օր մը հրապարակին վրայ անտորձ պա-
 տանի մը երիտասարդաց խորատ մը տալ ու-
 ղելով, սիրեցէ՛ք, ըսաւ անոնց, սիրեցէ՛ք
 դիրար նախ քան զամուսնութիւն :

Բայց ես կըրտեմ . աւելի՛ պատշաճաւոր է
 եթէ ամուսնութենէն ետքը սկսի սէրը, ո-
 ղով և ամբողջ ընտանեկան կենաց մէջ
 յարատե պահուի :

Սիրահարութեամբ ամուսնացելոց մէջ
 կրնա՞ք ցուցնել ինձ երիտասարդ մը կամ
 օրիորդ մը, որ իրարու դէմ բնաւ մէկ տը-
 հածութիւն չունենան և անխափան վայելեն
 այն երջանկութիւնը, որում անդուսպ ցան-
 կային յառաջ քան զամուսնութիւն :

Ես չք տեսայ, դուցէ՛ դ տնուի ալ . բայց

ընդ համար աչօք նայելով պիտի տեսնեմք
որ դրեթէ ամենուն ալ սրտէն դժգոհան-
քրն ու ձանձրութիւնը պակաս չէ :

Կան որ երիտասարդները կը զղջան կամ
պատճառ մ'ունին իրենց սիրահարական
ամուսնութեանց վրայ վշտանալու :

Կան նաեւ , որ օրիորդները իրենց կու-
տութեան ատեն սիրահարած երիտասար-
դին երեսէն թշուառ եղած են և իրենց
կեանքը դառնութեամբ լեցուած է :

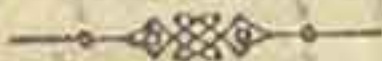
Ուրեմն այս տեսակ անբնական ու դառն
աղէտները ջնջելու համար միթէ աւելի
աղէկ չէ՞ որ մեր այժմուս յարազ քան զամուս-
նութիւն ջատագոված սէրը՝ յեր քան զամուս-
նութիւն սկսի և ընտանեկան երանութիւնը
ալ անխառն և խաղաղ ըլլան , այնպէս որ
այսպիսի ամուսնութենէն ետքը այր և կին
կատարելապէս իրարու համակերպիլ ստիպ-
ուելով՝ օրհներէք այն Արարիչը , որ մար-
դուս կեանքը քաղցրացընելու և երկրիս
վրայ երկնային երջանկութեան ճաշուկը տա-
լու համար Սիրով պատկեց զմեզ :

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to the bleed-through effect.

ՋԱՐԵՀԻ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Պ Ր Ո Ւ Ս Ա Յ Ա Ռ Յ

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ք

Մեռելաց ասեանին զի յարեանս յա-
նաան անանց կանխորատ զամ քրտատ յիշա-
տահներն և զանունս զարդարազ քործերն ևն:

Գերեզմանին + սզ կրօնս, քերեզմանին ան-
դին Հասարս, քերեզմանին անդին Յիշա-
տահ Տ'անանին:

Ով որ այս երեքն տանի, երկես անձանի է:

Ա. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Ով արտասուքներու և լացերու վարժուած
աչքեր, դուք որ աղեմորմոք Ձեր սիրելեաց կու-
րուսար կողմք, վայրկեան մ'ալ ա'խ, իցէ թէ
ուշադիր վնէիք դառնակակիծ որդի մը, որ գոնէ
իւր բարեկամին մահը պատմելով սիրտիք ու ա-
մօքէք:

Այս տառապանաց հովանին մէջ կան այնպիսի
անզգայ սրտեր, որոց դալար տերեւի մը անկուծը,
դեղեցիկ ծաղկի մը թառամիլը բան մը չեն ազ-
դեր, որոնք զգածուելու համար փոքր բաներէ
չեն ախորժիր, և որոնք զբառ թեամբ մտիկ կ'ը-

նեն երիտասարդաց մահը և ծաղկանց թարշամիլը :
 Իմ խօսքս ասոնց հետք չէ' . իմ խօսքս ձեզ
 միայն կուղղե և , դուք որ երբեմն ինձ նման ձեր
 մեկ սիրելւոյն մահը կարտասուէիք , լսեցէ՛ք եւ
 դուք ալ ողբացէ՛ք ԶԻՆՅԸ :

* *

Ի Ս Ն Ս Ն Ս Ն Ս Ն Ս Ն

Տասն եւ եօթը դարուններ հաղիւ դըրած էին
 իւր ճակատներէն . դեռ այսերուն վրայ մանկու-
 թեան ծաղկունքն անթարշամ կը փթթէին . իւր
 պատանեկան դուարթ շրթունքը կարծես թէ կը
 բուրէին եւ կը ճնշէին դարուն , ծաղիկ , անմա-
 հօթիւն եւ կեանք . . .

Համայն Պրուսա կը պարծէր ու կը պանծայր
 ԶԱՐԵՀ մը իւր մէջ անուցանելուն համար . ամե-
 նուն սիրտը լի էր յաւակ . որ օր մը անշուշտ հայ-
 բնեաց պոստ հորիդունին վրայ լոյս մը պիտի ճա-
 ուղայթէր նո՛վաւ . ամենքը աչերնին 'ի նա յառած
 կը'սէին . Ս'նա՛ հարազատ որդի մը , որ բարի քաղա-
 քացի եւ օգնական պիտի ըլլայ մեր բազուկներուն :

Երիտասարդներն 'ի տես նմա համակեալ քաղ-
 ջու դդացմամբ անոր բարեկամութիւնը կը խընդ-
 րէին եւ ծերունի հայրերը դանկիայ տեսած ատեն
 'ի նախանձ շարժեալ կ'ըսէին . Երանի՛ այն ծնու-
 զաց , որ այսպիսի թանկագին գանձ մը կը պահեն
 իրենց ասնը մէջ , յապաղային ո՛րչափ մեծ պիտի
 ըլլայ իրենց ուրախութիւնը :

Ազնուարարոյութեան մէջ դերագոյն , ուսմանց
 մէջ յառաջադէմ , կենսակցութեան մէջ քաղցր եւ
 մարդափայ , դատողութեան մէջ ու շիւմ , խօսքի

մէջ ճարտար : բարձի մէջ ընտիր , ա՛յնպէս կ'ա-
ճէր եւ կը դարդանայր Չարե՛ն :

* * *

Մինչդեռ խո ծնողացը եւ գերդաստանին ան-
դին ծաղիկը՝ Չարե՛ն ծնողաց քովը կ'ապրէր , խո
եղբարքը՝ Նրիգորիկ եւ Յեսու՝ Նեւի՛ իրմէ՛ օտա-
րութեան մէջ կը վարեն իրենց կեանքը , երկու-
տարիէն աւելի էր , որ Չարե՛ն խո եղբարցը , իսկ
ասանք Չարե՛նին կարօտիւր կը ստչորէին , վեր-
ջապէս Նրիգորիկ խո գրադրական գրադմունքէն
քանի մը օր գործադուլ քրամ՝ ածնական օրերու
ցնծութիւնը ժայելելու կը փութայ դէպ ՚ի հայրե-
նի տունը :

* * *

1873 ապրիլ 7 . Պրուսայու մէջ Աւթ — սաչը-
քի հրապարակին վրայ ենք : երիտասարդաց եւ
չափա՛նասից խումն բազմութիւն մը հո՛ս գումար-
ուած է . բայց չե՛ն ասանք Նրիգորիկը դիմառ-
րողներ , ասանք վաղա՛ժարչամ երիտասարդի մը
յուզարկաւոր հանդիսականներն են , այդ վաղա-
ջարչամ երիտասարդը Չարե՛նն էր : . . . Ա՛յլ կը
կը հաւատայ ասոր . դեռ քսան օր յառաջ գումարթ
եւ ուրախ կը շարժէր , սակայն իրաւ է , որ այ-
սօր մեռած է . այդ խումն բազմութիւնը գերեզ-
մանական սգալի վայրէն հագիւ դարձ քրամ են .
ամենուն դիմաց վրայ կեղիծ , ամենուն աչաց
մէջ արաստուք կը սողակին , աւելորդ կուրան եւ
կրպան դՉարե՛ն : Աւ ահա չուկային մէջէն կտաք

Տը կը տեսնուի , որ շտապաւ . կը թափ կու գայ իր-
 բեւ կայծակ : Այս շուտաւոր կառքին մէջն է
 է Գրիգորիկ , երկարամեայ վտարանդին 'ի հայ-
 բնեաց . ծանօթք եւ բարեկամք առ նա կը մօտե-
 նան , շեն թողուր որ կառքն մինչ 'ի առն եր-
 թայ , զի գիտէին թէ սա Զարեհի հիւանդութե-
 նէն անգամ անտեղեակ էր : Կսկոյն խնաց արը-
 ուելով տուէր իւր երիցագոյն հարազատն (Մահ-
 տեսի Յակոբոս Աղա) կը հասնի եւ անոր դալու-
 ար կը շնորհաւ որէ , սակայն լի էին աչքերն ար-
 տասուօք . լի էին նաեւ հանուրց աչքերը :

— Աղբա՛յր իմ , կը գոչէ Գրիգորիկ , տխուր նա-
 խաղղածութիւններ կարթննան մտքիս մէջ . շեմ
 դիտեր ի՞նչ կայ . արդեօք վառնա՞մք մը հասած է
 մեր ընտանեաց , վասն զի սիրտս փոխանակ դձեղ
 տեսնելով հրճուելու անձկութեամբ կը նեղուիմ .
 ի՞նչ կայ արդեօք : — Յակոբոս Աղայն ըստ պատ-
 շաճին պատասխանելով անոր ականջը կը վարժե-
 ցընէր աղետալի մահագոյժը լսելու . ծա՛նր ծա՛նր
 յառաջ կ'երթան դէպ 'ի առն . սակայն իւր երի-
 ցագոյն հարազատին հետ նաեւ ամբողջ բազմու-
 թեան դէմքերը տրտմութեամբ համակեալ կ'ե-
 բեւէին , անոնք որ երեք ժամ առաջ վաղամեռիկ
 Զարեհին յուզարկաւորութեան հանդէսը կը կա-
 տարէին , երեք ժամ յետոյ Գրիգորիկը կը դիմա-
 ւորեն՝ երեք ժամ յետոյ 'ի տես Գրիգորին ա-
 չերու մէջ պահ մը դադրած արտասուքները կրկին
 կը նորոգին :

Ա երջատէս կը լսէ՛ր նա այն սեւ փաթորիկը .
 կը լսէ՛ր թէ Զարեհ այլ ոչ եւս էր , եւ անա՛ ա-
 մենայն լնչ խաւարեցաւ յայնս նորա . Ըն քաշա-

սիրտ մարդն անդամ չէր կարող առանց սարսուռ
 մը զգալու, առանց ուժգին « ա՛հ » մը արձակելու
 լու աշտպխի աղետալի գոյժ մը լսել. ո՛վ անա-
 գորոյն եւ ժանտածուռ մահ, կը գոչէ, ո՛վ Ասա-
 ուած իմ, կաղաղակէ, ի՞նչ օր, ի՞նչ ժամ է այս
 սիրեցեալ Չարեհի մը գերեզմանը պիտի տեսնէի
 այսօր: Ա՛խ

Այսպէս Գրիգորիկ տօնական շնծութեանց
 մէջ եղբօրը մահուան սուղը կը կրէ, եւ ծանրա-
 թախիժ սրտիւ եօթն օր հայրենեաց մէջ անցու-
 նելէն յետոյ կրկին Պօլիս կը դառնայ: Եւր բա-
 րեկամները չէին համարձակեր դնա մխիթարելու:

Սուրբ Գրիգորիկ տօնական շնծութեանց մէջ
 * * *

Իսկ Յեսու, հարազատն Չարեհի, հետի հայ-
 րենեաց քաղցր հողէն, հետի ծնողաց գորովալիլ
 գրկածութիւններէն, բժշկական ճեմարանին մէջ
 գլուխն ՚ի կախ քննութեանց դատարանութիւն-
 ներով դատաւած ատեն, մերթ քաղցր ուրախու-
 թեամբ լցուած կ'ըսէր իւրովի. է՛հ, ես այ այս
 երկամեաց հեռաւորութենէ վերջը նորէն պիտի
 դառնամ իմ հայրենիքս եւ պահ մը պիտի տես-
 նեմ իմ ծնողքս, իմ եղբայրներս, եւ մանաւանդ
 իմ Չարեհս:

Այլիլի 18 շաբաթ իրիկունն էր: Յեսու խըն-
 դութեանը եւ բերկրալի դիմօք կը դառնար առ
 Գրիգորիկն, որ այն ինչ դարձած եկած էր հայ-
 րենի հողն:

Յեսու ընդունելի իւր ծնողացը, եղբայրը եւ
 բարեկամացը կարօտադին համբոյցներն ու ողջոյ-

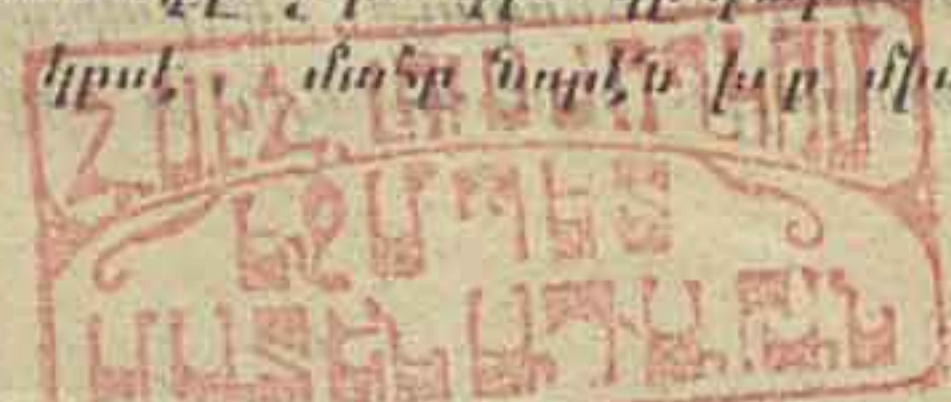
նր . սակայն կը հարցունէ անձկութեամբ , ի՞նչ պէս է Չարեհը , ո՞ւր է իւր գիրը :

Այն ատեն ճակատար կնճուեցաւ Նրիդ որիկին , ի՞նչպէս հասկըցունէր թէ Չարեհ մեռաւ , քաջ դիտէր որ յանկարծական մահագոյծն Յետո անկարող էր լսել անջնաս . պէ՛տք էր նաեւ դՅետո մխիթարել , այո՛ , ինքը պիտի մխիթարէր իւր եղբայրը , սակայն ի՞նչը ուսկից պիտի մխիթարուէր , զի իւր կակճալի սիրուն ալ կորստ էր մխիթարանալը :

* * *

Բայց նորա հողին ցաւոց եւ կակճանաց տակ ընդ երկար չը թուլցաւ . դիտցաւ դՅետուն աստփեւլու եղանակը : Չարեհը նկարագրեց նախ թեթեւ տկարութեան մը մէջ , այդ « թեթեւ » ր ծանրացնելով ծանրացող . այն ինչ կամեցաւ ստիտեա երթալ Չարեհին , այն ատեն իրենց երկցադոյն եղբօր մխիթարականը կը մատուցանէ : Յետո դեռ չը կարգացած կը հասկնայ . մեկդի կը նեւէ թուղթը եւ լաղմոցին վրայ կը փռուի հուսովեալ :

Արդարեւ զդայուն սրտի մը համար դիւրին չէ՛ երբէք լսել ճանկահասակ եղբօր մը կարուստը , ի՞նչ ալ որ ըլլայ , մանաւանդ երիտասարդութեամբ փթթեալ եւ քնափր ընափր ձիրքերով դարգարեալ Չարեհի մը կարուստը . . . : Հուսկ ուրեմն , Յետո իւր թաղկոթենէ կրթափի , ապշած իւր նայուածքը հորս գին կը դարձունէ , ի՞նչ եղաւ ինձ կրտ . մտեր նարէն իւր միտքը կը պաշարէ :

և ան աչքերը որ մինչև ցայս վայր արտասուք
թափելու վարժուած չէին, շիթ առ շիթ կը ցայ-
տեն և իւր դէմքին ակօսներէն 'ի վայր կը թափին

* * *

Ճառակից ըլլա՞նք մեք ալ այս ցաւաղին և դ-
բարց մորմոքներուն և թէպէտ ծանր է իրենց
սրտին մխիթարութիւն մը տալ, սակայն և ան-
պէս պէտք է յիշել թէ, Զարեհը մեռնելով հան-
դերձ՝ իրեն թողած բարեկամութեան և իւր կեանք-
էն անդին՝ դրեթէ համայն Պրուսայու իւր դա-
դաղին վրայ ձօնած պատիւն ու փառքը երիտա-
սարդաց մտքին մէջ սա դասը կը տալաւ որէ թէ՛
այս տառապանաց հովտին մէջ կեանք մը սիրելի
և մահը փառաւոր դորձողը հարստութիւնն և
ստտիճանաւոր մեծութիւնները չեն, որչափ սուա-
քինի և քաղաքավար կենաց անդին յիշատակ-
ները :

Ահա՛ Պրուսայու սաքինի երիտասարդ ու թեան
սրտերուն մէջ ալ այսպէ՛ս կանմահանաց Զարեհ :

Յ . ԱՐՇԱԿԻՐ

